

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning.....	1
Förord.....	2
Inledning.....	3
Sammanfattning och bakgrund.....	5
Seminarium inför bildandet av ett svenskt nätverk för forskningsområdet IT och demokrati den 13 september 2000.....	6
Presentation av kartläggningen av svensk forskning om IT och demokrati	7
SAFARI.....	35
Nätverket	40
Paneldiskussion.....	45
Avslutning	61
Bilagor:	
Kartläggning av svensk forskning om IT och demokrati.....	Bilaga 1
Seminarieprogram.....	Bilaga 2
OH-bilder	Bilaga 3

Förord

IT-kommissionens observatorium för IT, demokrati och medborgarskap arrangerade den 13 september 2000 ett seminarium inför bildandet av ett svenskt nätverk för forskningsområdet IT och demokrati. Syftet var att diskutera IT-kommissionens kartläggning av svensk forskning om IT och demokrati samt föreslå hur ett nätverk för forskare inom detta område kunde etableras.

Observatoriet för IT, demokrati och medborgarskap arbetar med frågor om demokratin och medborgarskapets förändring och utveckling. Hur IT kan stärka demokratin, förbättra den offentliga servicen och öka delaktigheten och kontakten mellan medborgare och politiker är en central frågeställning för observatoriets verksamhet. Observatoriet skall vidare bevaka utfallet av olika demokratiexperiment som pågår både nationellt och internationellt samt följa samhällsutvecklingen gällande risker och problem med bäring på demokrati och medborgarskap.

Seminarier hade inbjudna 15 talare och ordförande/moderator var Mona Hillman Pinheiro från Vardagsmakt AB. Antalet deltagare var ca. 110 stycken. Anders R Olsson har på IT-kommissionens uppdrag sammanställt denna rapport. Johannes Sjögren har varit projektledare.

Stockholm i november 2000

Christer Marking
Kanslichef

Johannes Sjögren
Projektledare

Inledning

Tanken att demokratiska processer kan stödjas och utvecklas med datorer är inte ny. Flera av deltagarna på det seminarium som IT-kommissionen arrangerade i Stockholm den 13 september 2000 - och som dokumenteras med denna skrift - var inte födda när Tomas Ohlin första gången pekade på möjligheterna. Med *“apparater som samlar in data i hemmen”* skulle medborgarna kunna få bättre underlag för politiska ställningstaganden och *“direkt kunna uttrycka sina åsikter för överheten”* skrev han i Svenska Dagbladet den 8 augusti 1971.

Rent tekniskt var det möjligt redan då, men inte förrän med Internets genombrott vid mitten av 90-talet blev datakommunikation i nätverk en praktisk realitet för bredare grupper. Först då kom också frågan om teknikstöd för demokratisk förnyelse upp på forskares och politikers dagordning.

I ett internationellt perspektiv är Sverige inget föregångsland. Både vad gäller praktiskt experimenterande och forskning kring IT-stödd utveckling av demokratiska processer ligger USA före. Inte heller i jämförelse med andra EU-länder har Sverige hunnit särskilt långt.

Det första statliga initiativet togs i Sverige på hösten 1996. Folkomröstningsutredningen och Kommunikationsforskningsberedningen, KFB, ordnade ett seminarium på temat *“Digital demokrati”*. På KFB:s uppdrag skrev sedan Tomas Ohlin rapporten *“Samhällsdialogen. Kontakter mellan medborgare och samhälle - Nya former för demokratiskt deltagande.”* Under 1998 fick undertecknad möjlighet - också med pengar från KFB - att studera ett antal praktiska försök med IT-stöd för demokratin i andra länder och söka överblicka internationell forskning och debatt i ämnet. Det resulterade i studien *“Elektronisk demokrati”*, publicerad som SOU 1999:12.

Ett första seminarium för forskare arrangerades av KFB och Demokratiutredningen i mars 1999. Huvudtalare var den amerikanske statsvetaren Benjamin Barber. Av diskussionerna den dagen framgick att många forskare - från olika discipliner, med olika infallsvinklar och bara i undantagsfall i kontakt med varandra - hade börjat intressera sig för ämnet IT/demokrati. Behovet av mer kunskap om pågående forskning och nya fora för ämnesöverskridande information och debatt framstod som uppenbart.

IT-kommissionen tog initiativ till en kartläggning av forskningsaktivitet inom området. Karin Larsson fick uppgiften och ställde i en rundskrivelse till landets forskningsinstitutioner frågor om vilket arbete de bedrev med relevans för frågan om IT/demokrati. Svaren följde hon upp med en enkät bland forskarna själva. Undertecknad avslutade sedan arbetet genom att skriva en rapport baserad på de inkomna svaren. (Bilaga 1) Uppgiften att kartlägga pågående forskning om IT/demokrati visade sig utomordentligt svår. Orsakerna är flera. (Se vidare Karins och min egen presentation vid seminariet.)

Initiativet till seminariet den 13 september togs av IT-kommissionens särskilda observatorium för frågor om IT/demokrati, bildat 1999. Avsikten var att skapa ett svenskt nätverk för detta forskningsfält. Antalet intresserade forskare - men också forskningsfinansiärer och företag - visade sig överraskande stort. Cirka 110 deltagare deltog i seminariet.

Seminariet spelades in på ljudband som sedan lämnades till en skrivbyrå för utskrift. För redigering och språklig bearbetning fick jag ansvaret. Föredragen och diskussionsinläggen återges här i sin helhet. Undantaget är publikens frågor och synpunkter under det första passet, 09.30-11.00. Ingen rörlig mikrofon fanns då tillgänglig. De svar från talarstol eller podium som blev svårbegripliga därför att frågan inte hördes har också strukits. Den språkliga omvandlingen av talspråk till skriftspråk har utförts med sikte på tydlighet och koncentration. I vissa fall har detta inneburit många omformuleringar, och om något missförstånd därmed har insmugit sig ber jag på förhand om ursäkt. (En talare kan ju med gester och mimik komplettera sina talade ord så att en ren ljudupptagning missar något viktigt.)

Att sammanfatta föredragen och inläggen denna dag låter sig knappast göra. Det handlade mera om att inventera och sortera bland möjliga forskningsansatser än att låta åsiktsmotsättningar bryta fram. I och för sig framskyntade en del motsättningar som det kan finnas anledning att tydliggöra och diskutera på framtida seminarier: Vad hör till forskningsfältet och vad faller utanför? Vilka uppgifter är idag forskarens och vilka är andra samhällsaktörers? I vilken utsträckning aktualiserar frågor kring IT/demokrati principiellt nya utmaningar för forskningen?

Kanske har aldrig förr så många och så skilda forskningsdiscipliner mötts kring ett enda tema. Hur ska statsvetare, sociologer, jurister, medie- och kommunikationsforskare handskas med skeenden som blir möjliga tack vare - och som utspelar sig i - en ny, komplicerad och snabbt föränderlig elektronisk infrastruktur? Hur ska experterna på just denna nya teknik förutse och hantera de samhällseliga effekterna av att medborgerligt kommunicerande alltmer flyttas över till denna infrastruktur?

Samhällsintressena gör sig gällande med varierande styrka. Att kommersiella verksamheter av flera slag blir möjliga via nätet inser vi alla. Att militära och säkerhetspolisiära intressen med viss framgång kommer att markera och försvara sina revir i ett samhälle alltmer genomträngt av datakommunikation är troligt. Många starka politiska och/eller sociala rörelser kan sannolikt också ta till sig ny teknik och utnyttja dess möjligheter. Frågan är dock hur, i denna utveckling, medborgarens intressen ska hävdas. Vem eller vilka tillgodoser samhällets behov av förtroendeingivande, effektiva demokratiska processer? För att forskningen ska kunna klargöra vad som händer - och vad som möjliggörs, försvåras eller omöjliggörs - i det frambrutande IT-samhället fordras, som flera deltagare på seminariet underströk, mer tvärvetenskaplighet än någonsin. Entusiasm inför uppgiften, liksom arbetsvilja, uppvisar i hög grad av deltagarna den 13 september. Därmed är åtminstone ett par av förutsättningarna för god forskning uppfyllda.

/Anders R Olsson

Sammanfattning och bakgrund

Under seminariedagen berördes ett stort antal frågor och områden alla med utgångspunkten IT och demokrati. Tre större diskussionsområden kan dock urskiljas. För det första var det diskussionen utifrån IT-kommissionens kartläggning av svensk forskning om IT och demokrati, för det andra var det diskussionen om ett nätverk för forskning om IT och demokrati och slutligen var det den avslutande paneldiskussionen som handlade om spridning av erfarenheter från pågående forskning.

1. *Diskussion utifrån IT-kommissionens kartläggning av svensk forskning om IT och demokrati.*

Karin Larsson och Anders R Olsson presenterade den kartläggning de gjort under 1999. De konstaterade att den svenska forskningen på området IT och demokrati inte är något sammanhållet och väldefinierat forskningsfält. Den forskning som bedrivs har en mycket spridd ämnestillhörighet och sker i blygsam omfattning.

I den efterföljande diskussionen samt inläggen från de inbjudna talarna handlade sedan bl.a. om varför forskningen är så ”spretig” inom detta område och hur man kan gå tillväga för att stärka denna viktiga forskning. En del internationella erfarenheter redovisades samt man efterlyste fler tvärvetenskapliga projekt att studera.

En mer allmän diskussion om demokrati följde slutligen som avslutades med Claes Petri från Högskoleverket presenterade SAFARI, en forskningsdatabas som lämpar sig för att lagra och söka information om pågående och avslutad forskning.

2. *Presentation av ett nätverk för forskning om IT och demokrati.*

Lars Ilshammar och John Götze presenterade av ett första försök till ett nätverk, i form av en mailinglista, för forskning om IT och demokrati. En diskussion om ”e-demokrati-listan” följde där syftet med listan och vilka som fick delta diskuterades. Tanken med nätverket är att diskutera och informera andra intresserade om olika projekt som pågår i Sverige eller utomlands som har bäring på IT och demokrati.

3. *Paneldiskussion*

En paneldiskussion avslutade dagen. I panelen fanns:

Britta Lejon, demokratiminister
Olof Petersson, SNS Demokratiråd
Lil Ljunggren-Lönnberg, Municel
Lennart Nordfors, SMG Consulting
Anders R Olsson
Britt Östlund, KFB
Berndt Lindholm, Justitiedepartementet

Diskussionen handlade bl.a. om att det är viktigt att inte tekniken kommer i centrum för en IT och demokratiforskning, vilka krav ställer medborgarna på en sådan forskning?, vilka risker som kan finnas med den nya tekniken för

demokratin, hur privata aktörer kan se en marknad i den framtida demokratiutvecklingen, vilka projekt som pågår i Sverige samt vikten av goda ekonomiska möjligheter som en förutsättning för att bedriva bra forskning om IT och demokrati.

Seminarium inför bildandet av ett svenskt nätverk för forskningsområdet IT och demokrati den 13 september 2000.

Lars Ilshammar

Väldigt mycket välkomna till den här dagen. Jag heter Lars Ilshammar och är ordförande i IT-kommissionens observatorium för IT, medborgarskap och demokrati. I vanliga fall finns jag på universitetet i Örebro och sysslar med historieforskning. Det är nästan överväldigande att se en så stor församling. När vi bokade den här salen tyckte vi att vi var väldigt optimistiska. 100 personer - så många kommer aldrig att dyka upp, trodde vi, för att diskutera ett ämne som länge har levt i skymundan. Men de sista veckorna har vi fått säga nej till åtskilliga som har velat komma. Det här är spännande.

Det som lite luddigt kallas för e-demokrati eller virtuell demokrati eller tele-demokrati tycks ha blivit ett hett område under sommaren. Ska man spekulera i orsakerna så kan man tänka sig tre olika förklaringar. En är naturligtvis att den tekniska basen nu börjar byggas ut för att göra försök, att börja experimentera med sådant som tidigare bara har varit teorier.

I takt med att bredbanden rullas ut över Sverige blir det möjligt att testa metoder och tekniker i en mycket större skala än tidigare. Sverige blir lite av en demokratis experimentverkstad. Den andra förklaringen är naturligtvis debatten om demokratis kris och framtida öde, som fick en rejäl skjuts framåt genom rapporten från SNS Demokratiråd i sommar om partiernas snara hädanfärd. Där diskuterades ju också begreppet e-demokrati som en sorts patentlösning på de problem vi nu ser i demokratin.

Den tredje förklaringen skulle kunna vara att den tidigare så heta branschen elektronisk handel inte är riktigt lika het längre. Vi kan se hur börskurserna har utvecklats, och det är väl en och annan kommersiell aktör som börjar se sig om efter nya marknader. Då kan det här med service, medborgarinflytande och demokrati också bli också en kommersiell bransch. Vi kan se det på deltagarlistan idag. Det är jättekul att så många har kommit! Ni är väldigt välkomna.

Innan jag lämnar över ordet till Mona Hillman som är dagens moderator ska jag säga något kort om bakgrunden till att det här seminariet blev av överhuvudtaget. Den 17 mars 1999, nästan ofattbart länge sedan för att vara IT-sammanhang, så arrangerade demokratiutredningen, IT-kommissionen och kommunikationsforskningsberedningen ett seminarium här i Stockholm om just området IT/demokrati. Där träffades för första gången människor som sysslade med området IT och demokrati i vid mening. Vi kände oss nog allihop lite förvirrade. Vi kände inte varandra och visste ingenting om arbetet inom

andra forskningsområden eller verksamhetsfält - och vi gick därifrån med en känsla av att behöva träffas igen och lära känna varandra bättre.

Ett av resultaten av det mötet blev att IT-kommissionen tog på sig att försöka göra en kartläggning av vilken forskning som faktiskt pågår inom det här fältet. Det blev också en rapport som finns utdelad här och som finns tillgänglig på Webben. Det är egentligen den rapporten vi ska prata om idag, åtminstone på förmiddagen. Vi ska också prata om vad som eventuellt kan bli nästa steg när det gäller t ex nya mötesplatser, finansieringsformer och organisation av arbete inom det här området.

Och med det lämnar jag ordet till Mona.

Mona Hillman Pinheiro

Ni är alltså välkomna till den här dagen, som vi hoppas ska resultera i att det bildas ett nätverk för forskning inom området. Redan nu vill jag betona att vi har ett forskningsperspektiv denna dag.

Ni har fått ett program. Ni ser deltagarna under förmiddagen. Vi kommer att ge utrymme för kommentarer och synpunkter efter varje deltagare, men det mesta av diskussionerna styr vi över till den punkt där det står diskussion och frågor. Då lämnar jag raskt över ordet för en presentation av rapporten. Varsågod, Karin Larsson och Anders R Olsson!

Presentation av kartläggningen av svensk forskning om IT och demokrati

Karin Larsson

Jag heter alltså Karin Larsson och har fram till alldeles nyligen arbetat på IT-kommissionen med området IT/demokrati. Jag ska berätta kort om bakgrunden till undersökningen och insamlingen av materialet. Sedan kommer Anders, som skrivit rapporten, att berätta mer om själva bearbetningen.

Syftet var alltså att kartlägga pågående forskning inom området. Målet var att identifiera också sådant som inte fanns, d v s forskning som inte bedrevs men som kanske borde bedrivas. Kartläggningen skulle samtidigt utgöra en grund för det fortsatta arbetet inom IT-kommissionens observatorium för IT, medborgarskap och demokrati.

Datainsamlingen skedde i två omgångar. Vi började med en allmän förfrågan till forskningsinstitutioner - universitet, högskolor, forskningsråd och stiftelser. De ombads att rapportera vilken forskning som de faktiskt bedrev inom området IT och demokratiutveckling.

Svaren visade på en ganska stor variation både vad det gällde ämnestillhörighet och omfattning. Svaret från Luleå tekniska universitet illustrerar svårigheterna med undersökningen. Universitetet berättar att de har skickat vidare frågan till sina institutioner och fått två typiska svar. En forskare säger att "Jag håller på en hel del med IT och försöker göra det på ett så demokratiskt sätt som möjligt. Men någon forskning på kombinationen av dessa båda begrepp har vi tyvärr inte." Det andra svaret lød: "Vi har ingen sådan forskning. Om man inte drar ut

väldigt långt på trådarna i den tillämpade träforskningen och ser en infallsvinkel på glesbygdsutveckling och inlandets behov av träindustri.”

Det var naturligtvis inte dessa projekt som Luleå tekniska universitet valde att rapportera till oss, men svaren visar på problemet att definiera området. Gränserna för det vi ville kartlägga var inte tydligt utstakade, om man säger så. Det gjorde det svårt att veta vad man egentligen skulle rapportera om. Svaren blev också väldigt varierande, de handlade om allt från tillämpad träforskning till mer tydlig renodlad demokratiforskning.

Nästa steg var att få material som gjorde det möjligt att jämföra forskningsprojekt och dra slutsatser. Vi insåg att vi behövde veta mera, och utformade en enkät med ett antal frågor om forskningens inriktning. Vi ställde till exempel frågan om fördelningen mellan IT och demokrati i projekten. Avsikten var att klarlägga om projekten var väldigt tekniskt inriktade eller om de låg mer åt det humanistiska hållet.

De svar som kom in registrerades i en databas, och det var innehållet i den som Anders analyserade och använde som underlag för rapporten.

Anders R Olsson

Det var alltså Karin som gjorde det tråkiga arbetet, kan man säga. Som hon påpekar så var detta en svår undersökning att genomföra. Skälen var flera. Ett var naturligtvis att området så snabbt förändras. Projekt avslutas, andra kommer till, planerade projekt avbryts osv. Det kunde man se i materialet. Ett annat skäl är nog, fullt begripligt tycker jag, en reaktion bland forskarna mot den ytterligare byråkratin. Har man redan fyllt i femtioelvtusen fördömda blanketter för att överhuvudtaget få börja jobba med ett forskningsprojekt så är impulsen att slänga nästa blankett i papperskorgen väldigt stark. Svarsfrekvensen har ju inte varit imponerande - trots Karins ganska betydande ansträngningar att få in svar.

Och ett tredje skäl är naturligtvis det hon själv tar upp, nämligen definitionerna. Olika forskare lägger olika betydelse i begreppet demokrati, vilket är naturligt. Det finns ju inte någon exakt definition att utgå från. Av det skälet överlät vi åt forskningsinstitutionerna och forskarna själva att bedöma vilket arbete som “hade anknytning till IT och demokratiutveckling” som formuleringen löd.

Använder man en väldigt snäv definition av det området träffar man bara sådana forskningsprojekt som handlar om röstningsprocedurer eller andra möjligheter för medborgarna att i mera konkret mening påverka eller ingripa i demokratiska processer eller politiska beslut. Sådan forskning är att döma av enkätsvaren inte särskilt omfattande. Om man å andra sidan använder en väldigt vid definition så får man med all den forskning som handlar om att underlätta eller förbättra människors tillvaro i olika avseenden. Om alltså individen får bättre utbildning och mer kunskap inom räckhåll, om han eller hon blir ekonomiskt och socialt tryggare, blir fysiskt rörligare, får mera fritid osv, då kan han eller hon sannolikt också fungera bättre som medborgare och därmed kan man säga att det har med demokratin att göra.

Med en så vid definition får man med sådant som IT-stöd till konsumenter, elektronisk kommunikation mellan myndigheter och medborgare, IT i skolan, nya tekniska hjälpmedel för handikappade osv. Allt detta blir demokratirelevant.

Att det skulle finnas så många forskningsprojekt med den snäva definitionen av IT och demokrati som fallit utanför undersökningen verkar inte sannolikt. Även om de forskarna av något skäl inte har nåtts av enkäterna eller inte har svarat så tror jag att de projekten skulle ha kommit till vår kännedom på annat sätt. Vi kan säkert ha missat något sådant projekt också, men inte särskilt många.

Om man däremot tittar på projekt som faller inom ramen för den vidare definitionen, d v s som handlar om att med IT stödja människor fysiskt, kunskapsmässigt eller socialt, så gissar jag att vi har missat ganska många. Att Tekniska Högskolan i Stockholm skulle ha 8 forskningsprojekt om IT och demokrati och Luleå tekniska universitet ha 6, medan institutioner som Chalmers och Handelshögskolan i Stockholm inte skulle ha ett enda verkar osannolikt. Av 33 tillfrågade universitet och högskolor var det bara 14 som uppgav sig ha någon forskning av det här slaget överhuvudtaget .

Jag ska dra några siffror om enkäten, men jag ska samtidigt påpeka att jag varit påtagligt återhållsam med att bearbeta svaren på alla frågorna. Det är så uppenbart när man läser svaren och projektbeskrivningarna att man har tolkat frågorna om till vilka projekten vänder sig, vilken roll tekniken har spelat o s v väldigt olika. Jag har därför avstått från att göra detaljerade tabeller över vad forskarna har svarat. Sådana skulle i de flesta fall bli missvisande.

Vi fick alltså uppgift från institutionerna om åttio olika forskningsprojekt och från de forskningsprojekten kom det sedan, när Karin gjorde den mera omfattande enkäten, svar från forskarna själva i 41 projekt.

Ämnesmässigt visar de på en stor bredd. Ämnen statsvetenskap och informatik har 7 projekt vardera men totalt fördelar sig forskningsprojekten på 18 olika ämnen. Var bedrivs forskningen? Ja, av de 80 projekt vi fick kännedom om så var 71 knutna till universitetet och högskolor. Det är tydligen inte ett område som näringslivet eller frilansande forskare direkt slåss om - ännu, i alla fall.

Vad handlar projekten om? Av de 41 som vi har lite mer detaljerad kunskap om gjorde jag bedömningen - med reservation för att gränsdragningen är väldigt svår - att tolv av dem handlade om IT och demokrati i den där snävare meningen. 26 projekt rymde ingrediensen IT och hade någon sorts relevans för demokratin utan att för den skull fokusera på politiskt beslutsfattande eller frågor om samhällsligt inflytande.

De återstående tre projekten tycktes inte ha någon anknytning till IT överhuvudtaget, annat än att forskarna i sitt arbete faktiskt använde datorer. Av de 39 projekt vi fick vetskap om, men där forskarna alltså inte besvarade

enkäten, föreföll av projektnamnen att döma sex handla om IT och demokrati i den snävare meningen. Det är dock bara en gissning.

Jag ska också göra några korta kommentarer apropå ambitionen i att identifiera kunskapsområden där ytterligare forskning behövs. Man kan alltså inte säga att vår undersökning har varit en succé i den meningen att den ger heltäckande eller exakt kunskap som underlag för bedömningar om vilken forskning som saknas. Man kan nog använda den för att säga att det förvisso pågår forskning inom området IT och demokrati men att den ämnesmässigt är väldigt spridd. Den är inte omfattande och den har inte stora resurser. Någon samordning av de resurser som finns sker inte, och utvecklade kanaler för kunskapsutbyte eller diskussion forskare emellan saknas - förmodligen just på grund av den ämnesmässiga splittringen.

Det faktum att den här forskningen arbetar med små resurser betyder ju inte bara att kunskapsuppbyggnaden blir långsam. Det bestämmer i hög grad också inriktningen. Den normala forskningsansatsen tycks nu vara antingen någon slags empirisk studie av hur individer eller organisationer faktiskt gör bruk av Internet eller någon speciell tjänst på Internet, eller ett försök att utforma IT-stöd för individer eller organisationer som har konkreta problem att lösa inom ramen för etablerade demokratiska processer. Här finns det naturligtvis viktig kunskap att ta fram, men jag tycker man måste betona att detta är väldigt begränsande forskningsansatser. Demokratins etablerade institutioner och processer tas så att säga för givna. Området IT och demokrati har ju ändå två variabler. Det är dels IT, dels demokrati. Forskarna har så att säga bara råd att laborera med den ena, nämligen IT.

Det blir som om man på 1850-talet hade uppfunnit den moderna bilen. Då hade forskarna säkert, om forskningsansatsen varit tillräckligt begränsande, funnit att den klarade dåtidens leriga ko-stigar sämre än häst och vagn och att häst och vagn därför var ett överlägset transportmedel. Detta sagt som en något övertydlig analogi. Om en forskare alltså ställer sig frågan; "kan IT vara lösningen på några av demokratins problem?" så måste han eller hon vara förmögen att tänka nytt inte bara om tekniken utan även om demokratin.

Mona Hillman Pinheiro

Okej, då ska jag lämna över ordet till Tomas Ohlin, varsågod.

Tomas Ohlin

Först några ord om min bakgrund. Jag har jobbat större delen av mitt liv i den offentliga förvaltningen med forskningsplanering och forskningsadministration. Jag har också arbetat i många statliga kommittéer. På senare tid har jag funnit att det inte är tillräckligt utmanande att arbeta bara med forskning. Man bör också vara närvarande på platsen för brottet så att säga, så numera har jag en tjänst på Linköpings Universitet, där jag sysslar med frågor om informationssamhället.

Min infallsvinkel på de frågor vi diskuterar idag har länge varit samhällsinformation och medborgarupplysning. Begreppet "medborgarkontor", där vi har en lång tradition här i landet, engagerade länge ganska många av oss. Offentlig information på nätet är ett annat tema. Jag jobbade med projektet

Teleguide som var ett försök att göra ett svenskt Minitel. Jag hade ansvar för offentliga tillämpningar på Teleguide. Året var 1991 och man försökte åstadkomma sådant som numera skulle ske via Internet. Man nådde fram till 22 000 terminaler i landet och det visade sig att efterfrågan, intresset, inte var tillräckligt stort. Det var för tidigt, helt enkelt.

Men Teleguide var en naturlig språngbräda från det franska Minitel-systemet som ju är den stora banbrytaren. Mycket av det som vi idag umgås med på Internet fanns för 10 år sedan i Frankrike. Lars nämnde att saker och ting började med en konferens för ett år sedan, men man kanske ändå ska nämna att både IT-kommissionen och kommunikationsforskningsberedningen - tillsammans med folkområdesutredningen - hade en sammankomst i november 1996 som var ett första försök att få igång en diskussion. Flera av talarna här deltog den gången. Då talade vi inte primärt om forskningsbehov utan om insatsbehov i vid mening. Det startades till och med ett projekt därefter som jag deltog i och som ledde till en skrift från KFB med titeln "Samhällsdialogen". Detta ligger också till grund för dagens diskussioner.

Min infallsvinkel till forskning om demokrati och IT stämmer väl med den som finns i Karins och Anders rapport, nämligen att IT är ett redskap. Det låser oss inte. IT är en möjliggörare. Den demokrati blir möjlig som vi vill ha. Fokus bör enligt min mening ligga på demokratin, inte på tekniken. Visst finns det sidoeffekter när vi använder nya redskap som kan ge problem, men låt oss då ta itu med dem. En viktig fråga är naturligtvis tillgängligheten. "Digital divide" är ett faktum. Vi ligger visserligen oerhört långt framme vad gäller tillgång till Internet här i landet, men hälften av våra medborgare har faktiskt inte sådan tillgång på ett naturligt och självklart sätt.

Ska vi tala om en allmänt tillgänglig demokratisk resurs, med vilken man kan delta i en samhällsdialog, då måste vi komma nära 100 % tillgänglighet. Jag tror inte det räcker ens med de 97% som man brukar tala om i telefon- och radiosammanhang. 100% måste vara målsättningen. Stegen mot målet kan förstås vara mindre. Ett av flera intressanta EU-projekt heter cyber-vote, där man dels vill titta på omröstningsförfaranden men också klargöra hur dialogen i vid mening, den deliberativa dialogen, ska se ut.

I merparten av de diskussioner där jag deltagit på 90-talet så har man hamnat i frågan om hur nära människorna inflytandet kan placeras. (OH-bild: "Demokrati - medborgarinflytande. Inflytande bör flyttas närmare medborgarna!") Visst bygger den representativa demokratin på att vi har ett fördelningssystem, men såvitt jag förstår är det väldigt många - och alldeles klart ett ökande antal - forskare, samhällsintressenter och medborgare som är intresserade av möjligheterna att flytta inflytandet något närmare medborgarna.

Det där låter sig sägas men det är inte lätt att realisera. Vi bör använda IT så att vi flyttar oss ett steg på den här skalan. Jag tycker att man kan formulera det så här, även om det kan se lite udda ut. (OH-bild "Forskning om IT och demokrati bör generera långsiktiga metoder och principer, inte bara programvaror.") Det behövs ett arbete kring IT och demokrati som är långsiktigt för att vara forskning. Inte för att det är något fel med kortsiktiga projekt som tar fram

snabba resultat, naturligtvis inte. EU-projekt t ex, är ju ofta av den kalibern att de ska kunna visas upp som det goda exemplet politik, och möjliggöra att man går vidare snabbt. Men om det ska vara forskning i den mening jag avser här fordras en form av principiell metodgenerering. Det bör inte vara projekt som bara genererar någonting som man kan kalla programvara, dvs. en produkt som är väldefinierad och som man kan exekvera - och som man kan ha glädje av eller man kan bli arg på.

Sambandet mellan demokrati och kommersiell verksamhet? Demokrati är ju, som jag ser det, inte en kommersiell företeelse av det skälet att kommersiella system ofta, nästan alltid, är endimensionella. De optimerar en process i en dimension och mäter den med varierande framgång. Demokrati däremot är flerdimensionell, den berör människor på många olika sätt. Av det skälet brukar jag inte använda begreppet "kommersiellt framgångsrikt" för system som väsentligen är demokratiska eller avser vara demokratiska.

Här är en lista, snabbt sammanställd, med exempel på projekt som man skulle kunna diskutera:

(OH-bild:

"Exempel på relevanta projekt:

- På vilka sätt vill de mycket unga delta?
- Digital Divide (jfr SeniorSurf 17 okt)
- Spel om demokratiskt deltagande
- Kan IT-karameller locka till deltagande?
- Konsumentupplysning om demokratiska rättigheter på varor och tjänster
- Är bredband mer demokratiskt än smalband?
- Hur kan IT underlätta ansvarsutkrävande?"

Vi har bestämt oss för här i riket att satsa på utbyggnad av bredband över landet och det är ju spännande. Är det då meningsfullt att fråga sig: är bredband bra för den svenska demokratiska utvecklingen? Vi har ju faktiskt smalband som är tillgängligt för nära 100 % av medborgarna via telefonnätet. Frågan är då om satsningen på bredband är bra, om det är någonting som vi bör bygga vidare på? Det här är naturligtvis ett projekt värt att fundera över. Självt är jag tveksam till värdet av bredband. Jag tror att tillgängligheten det viktiga och att vi kan göra väldigt mycket, för demokratin, med dagens system. Oerhört mycket.

Jag har alltså ett halvt dussin förslag till projekt, och där finns bredbandsfrågan med. Är bredband bra eller dåligt? Det har ju börjat uppstå en diskussion om användbarheten för bredband i stort, så vi kan med fog fråga om tillämpningar som avser att underlätta en samhällsdialog är i harmoni, så att säga, med utbyggnad av bredbandssystemen.

Ett projekt som alldeles uppenbart har fokus på konceptet IT och demokrati är Agnetas i Göteborg. Agneta Ranerup har stöd av KFB och analyserar hur kommunala anslagstavlor och dialogsystem används av medborgarna. Det är precis av rätt art för att hamna under den här svårfångade rubriken som vi diskuterar idag. Jag uttalar mig förstås inte om resultatet, för projektet pågår ju.

Jag tycker att det är särskilt spännande att stödja lokala försök. Jag skrev en uppsats åt demokratiutredningen där jag förordade att vi skulle starta försök med mera aktiv dialog i lokala sammanhang. Jag tror fortfarande att det är en naturlig infallsvinkel. Särskilt viktigt tror jag det är med avståndet till medborgaren.

Medborgarna, de demokratiskt aktiva medborgarna, önskar vara med i diskussionen. De önskar vara med och kunna besluta. Alla vill inte besluta om allting, men de vill ha, tror jag, en bättre tillgång till beslutssystem än idag. Det finns ett försök, som Bernt Lindholm har arbetat med, att mäta sådan här närvaro i besluten. Utgångspunkten är den danska skrosaskalan. Det är en skala där man i danska kommuner bedömer medborglig närvaro - alltifrån på ena sidan medvetenhet om att det finns någonting som heter demokrati, samhällsinformation, tillgänglighet, samtal med folkvalda - och längst ut på den andra en mera direkt närvaro i besluten.

Det är klart att man kan göra det lätt för sig och säga att det är en skala som visar den representativa demokratin i relation till den direkta demokratin, men enligt min mening är det klokt att vara försiktig med begreppen. Termen direkt demokrati är, åtminstone internationellt, inte skarpt utan betyder på många håll egentligen bara större mått av medborgarinflytande. Det betyder definitivt inte att man ska besluta om kärnkraften genom att trycka på en knapp Ja eller Nej. Begreppet direkt är alltså mjukare på utrikiska än på svenska. Man kan säga att skrosaskalan avbildar möjligheter till inflytande från medborgarna, och en analys av var vi befinner oss i de olika systemen på den skalan är sannerligen en hedervärd forskningsuppgift.

Jag vill i hög grad instämma med författarna, Karin och Anders, när de säger att vi har svårigheter med definitionerna. Det är en högst begränsad mängd forskningsaktiviteter som pågår och vi har ingen samordning mellan projekten. Sedan den här genomgången gjordes har det dock skett en del, och åtminstone vad gäller samordningen så har ju Britta Lejon dragit igång saker från central nivå. Det tror jag är bra, mycket bra. Dessutom har vi ju forskningsråd som numera talar om forskning inom detta område. Låt vara att man inte har kommit igång med särskilt många projekt, men ett antal av våra närmast stående forskningsråd har frågan på bordet.

Det är klara framsteg. Inte minst bör man, tycker jag, notera vad EU säger. EU har formulerat en lista med tio kännetecken för det elektroniska Europa, The e-europe, där en punkt handlar om samhällsinformation och samhällsdialog i vid mening. Att EU centralt tar upp frågan om IT och demokrati är intressant. Det innebär att EU kommer att vara i ökande grad positivt till projekt som vi engagerar oss i på det här området.

Nå. Jag tänkte avrunda med att säga något om exemplen på OH-bilden här. Uppgifterna är inte särskilt skarpt definierade naturligtvis, men om jag skulle sitta i beslutsposition och ha möjlighet att dra igång projekt, då skulle jag intressera mig för frågor som dessa.

Ni läser dem själva. Vad beträffar "digital divide" kan jag nämna en grupp där det finns särskilda problem med tillgängligheten, nämligen seniorerna. Det finns någonting som heter "Senior Net". Den 17 oktober ordnas en aktivitet för seniorer över hela landet. De inbjuds att bekanta sig med nätet och med dialogmöjligheterna - att surfa, elektronisk post och gruppkommunikation. Många bibliotek och postkontor öppnas där man kommer att ha undervisning och diskussioner om hur människor som är mindre erfarna kan lära sig att kommunicera via nätet. Det kommer att bli spännande.

Hur får vi ökat engagemang från medborgarna? Kanske skulle "spel om demokratiskt deltagande" kunna tänkas, alltså nya sätt att inbjuda människor att delta. Varför inte rena lekstugor? Lekandet kan utgöra och spegla det demokratiska deltagandet, i "olika tonarter". Man kan formulera om spelets melodi, spela den i olika tonarter, stundom lekfulla, stundom mer seriösa. Man kan bygga "Monopol-liknande" spel med demokratiska aktiviteter i stället för de vanliga där man köper och säljer fastigheter. Det finns en bok som Teldok givit ut nyligen om olika typer av dataspel, en bra bok. I den analyserar de två författarna olika typer av spel som förekommer på marknaden. Många av dessa spel, som ursprungligen är avsedda som ren underhållning, kan säkert med fördel omformuleras och användas för demokratiska, och då förhoppningsvis särskilt lockande, tillämpningar.

"Lockande IT-karameller". Jag överlåter åt envar att fylla dessa ord med mening.

Ett väldigt svårt intresseområde är det sista, som handlar om ansvarsutkrävande. Ju mer vi flyttar tillgängligheten för systemen ut till medborgarna, desto större grupper av medborgare som deltar, desto svårare blir det att ställa dessa grupper till ansvar för beslut som de har varit med om att fatta. Ändå finns det öppningar på det där området, vilket är spännande. Jag vill sluta med att föreslå att vi tar till oss begreppet "medborgarpaneler" och gör så som John Götze skrev i ett brev nyligen: "I Sverige talar man om det, i Danmark gör man det". Det handlade om den s k folkhöring, folkdialog, som pågick under någon vecka.

De försök som jag själv är mest intresserad av har alltså med de två viktiga orden: ökat medborgardeltagande. Tack.

Mona Hillman Pinheiro

Tack för det Tomas Ohlin. Som ni har noterat så finns det gott om tid avsatt till samtal under dagen för det är ju en av meningarna med det här att ni ska vara med och ha synpunkter. Korta kommentarer till Tomas nu. Olof Petersson har begärt ordet.

Olof Petersson (ohörbara frågor, bl. a om metoder)

Tomas Ohlin

Intressanta frågor, verkligen. Metoder? Visst har vi metoder, men det finns också inom nya intresseområden plats för nya metoder. Låt mig ta ett exempel.

Vi befinner oss i en situation där vi kan hantera resurser på ett nytt sätt. Vi kan hantera pengar på nya sätt. Vi kan t ex hantera många väldigt små belopp, vilket man inte kunnat göra tidigare - s k mikrobetalningar. Själva företeelsen är svår att greppa med hittills tillgänglig metodik

Man kan tänka sig att det på samma sätt i andra änden av spektrum - de stora makrosystemen - finns nya företeelser. Vad skulle man kunna göra med de redskap vi har idag men som vi inte hade för ett par decennier sedan? Det verkar rimligt att anta att det i fältet mellan IT och demokrati kan dyka upp företeelser som inte självklart låter sig hanteras med existerande metodik.

Mona Hillman Pinheiro

Tack för det! Var det någon ytterligare som vill kommentera? Då lämnar jag över ordet till Joachim Åström, varsågod!

Joachim Åström

Jag och är alltså doktorand i statsvetenskap vid Örebro universitet. Att jag sitter här beror på att jag forskar om IT och demokrati - framförallt när det gäller hur kommunerna tar sig an den nya tekniken. En första fråga som kan vara intressant att diskutera, som flera redan har varit inne på, är hur man ska ringa in det här området IT demokrati.

I rapporten har man en ganska snäv definition och det är lätt att förstå varför man har det. Informationstekniken har ju en potential att påverka nästan alla områden när det gäller politik och samhälle och inkluderar man allt som kan påverka demokratins förutsättningar så får man ett väldigt urvattnat demokratibegrepp. Därför tycker jag man gör rätt i att definiera bort sådant som ligger för långt ifrån demokratins kärnområde, det kollektiva beslutsfattandet.

Å andra sidan kan det tyckas som att man i debatten fokuserar lite väl mycket på det formella politiska systemet - folkomröstningar, relationer mellan medborgare och politiker o liknande. Jag tror man ska vara försiktig när man definierar bort olika aktörer från det här området. Jag tror bland annat att det är viktigt att få med det civila samhället och relationerna medborgare emellan, det som ofta kallas för "community networks".

Även kontakten mellan medborgare och myndigheter kan vara viktig att studera och kan rymmas inom definitioner för vad som kallas konsumentdemokrati. Båda dessa områden är stora forskningsfält internationellt - både i USA och i Storbritannien. Därför ska man vara mer inkluderande än exkluderande, tror jag. Hur som helst tycks den övergripande bilden av forskningsläget vara ganska klar. Det pågår inte speciellt mycket forskning och det finns inte särskilt mycket resurser för den.

Tolv projekt som ryms inom ramen för den snäva definitionen av IT/demokrati är väldigt lite, måste man säga, och det blir ju inte bättre av att flera av dessa projekt inte har någon finansiering idag. Projekten beskrivs så kortfattat i rapporten att det är lite svårt att kommentera själva inriktningen på dem, men man kan ändå se att det finns luckor.

En sak som man ser ganska lite av studier är IT-politiken som sådan. Vem har makten över tekniken? Ser man att tekniken har en politisk dimension så är det också viktigt att försöka lyfta sig över frågan om huruvida olika initiativ som syftar till "elektronisk demokrati" är bra eller dåliga, och undersöka vem som formar tekniken, vilka effekter det får - och vems intressen det tjänar. I litteraturen har vi ganska många studier som diskuterar effekterna av IT-användning i termer av makt och vanmakt, men det är betydligt färre som diskuterar själva processen ur ett maktperspektiv. Det här tror jag gäller både internationellt och i Sverige.

Det saknas forskning som i vidare bemärkelse tar hänsyn till den mångfald av aktörer som påverkar hur projekten formas. Här kan man tänka sig studier som rör allt från globaliseringens effekter till de nya IT-företagen, de som säger sig komma med färdiga lösningar på demokratins problem. IT-politiken är i dubbel bemärkelse en nätverkspolitik. Det är många aktörer som medverkar på många olika politiska nivåer och just relationerna mellan de här aktörerna är viktiga att belysa.

Jag tycker att man kan se av rapporten att en ganska liten del av den begränsade forskning som ändå finns har medborgarperspektivet som utgångspunkt. Många analyserar hur olika aktörer tar sig an den nya tekniken, men perspektivet är mera top-down. Det handlar om kommuner. Det handlar om massmedia. Det handlar om partier, osv. Det är inte många, om ens någon, som studerar hur medborgarna själva tar sig an den nya tekniken och hur de använder den, eller studerar i vilken kontext medborgarna använder den. Här finns ett ganska stort utrymme, anser jag, för riktiga djupstudier eller etnografiska studier.

Ett annat drag som tycks känneteckna den forskning som bedrivs är att den i huvudsak fokuserar på Internets betydelse för politiken inom nationsgränserna, framför allt inom den svenska nationsgränsen. En av de mest uppenbara effekterna av Internet är emellertid att idéerna lätt kan flyttas över nationsgränser. På det finns ett flertal exempel.

Internet har bl. a haft en betydelsefull roll i transmissionsprocesser från auktoritära regimer till mer demokratiska, där Internet har skapat ett forum för debatt både när det gäller opposition inom nationen och utanför. Internet har också skapat en grogrund för globala-sociala rörelser - vilket inte minst Manuel Castels har skrivit om i sina böcker - och för internationella partier. Det finns alltså mycket intressant på internationell nivå som ingen i Sverige ännu har tagit sig an.

Lite mer uppseendeväckande är kanske att endast en av studierna i den här översikten har ett komparativt perspektiv. Att jämföra mellan länder är ju viktigt, inte bara för att förstå andra länder utan också för att förstå vad som händer i vårt eget land. Inte minst är det intressant att se hur olika politiska kulturer kan påverka nätens utformning och utveckling.

Jag tror också att man skulle kunna vara lite mer innovativ vad det gäller metoder. Jag var inne på experiment här tidigare, och jag tror faktiskt att experiment kan vara ett bra sätt när man vill utvärdera t ex hur Internets möjligheter - till anonymitet, till snabbhet m.m. - påverkar debattens karaktär och demokratins villkor på nätet. Flera av studierna som finns med i översikten, bl.a. min egen, tar upp och studerar demokratiexperiment som andra genomför - t ex kommuner. De är bra eftersom de sätter in experimenten i sin naturliga miljö.

Å andra sidan är det ganska svårt att studera orsak och verkan. Skälet är att det är ganska besvärligt att hitta jämförbara grupper: på nätet och utanför nätet. Ett intressant komplement vore, tycker jag, att ordna mer vetenskapligt ledda experiment, där man till exempel jämför en grupp medborgare som diskuterar på nätet med en annan grupp som diskuterar utanför nätet - och man kan debattera likartade frågor. Genom ett representativt urval kan man då kontrollera saker som ålder, demografiska faktorer och hur många deltagarna är.

Naturligtvis kan man tänka sig en mängd varianter på det temat. Man kan tänka sig medborgarpaneler, som Tomas var inne på, eller andra mer konsensusinriktade metoder. Experimentet skulle i alla fall kunna göra det enklare, tror jag, att titta just på orsak och verkan. Problemet idag är naturligtvis att den här forskningen kräver mycket mer organiserande från vetenskapligt håll, och den kräver också betydligt större resurser.

Sist men inte minst tror jag att det finns behov av större och gärna tvärvetenskapliga projekt. Man beskyller ibland kommuner och partier för att tillämpa en slags tilläggsstrategi när det gäller IT. Det betyder att de använder tekniken ungefär som man har använt andra medier, vilket innebär att de inte utnyttjar teknikens fulla potential. Inte sällan ser man att kommuner lägger ut informationsbroschyrer på nätet. Politiker är mer benägna att skicka e-post än att använda debattfora. Man använder inte multimedia. Ljud och bild utnyttjas på ganska traditionellt vis.

Av kartläggningen att döma så kan man se att det som brukar kallas stigberoendet gäller också för forskningen. Det är företrädare för olika ämnen som studerar IT och demokrati, och ämnena är ganska många. Var och en närmar sig problemen utifrån sitt eget perspektiv. Man lägger så att säga "IT och demokrati" till sina andra studieobjekt och studerar med sina vanliga metoder och teorier. Även om man forskar om ungefär samma saker egentligen - informatiker, statsvetare, kommunikationsvetare skriver om samma ämne - så samarbetar man inte över institutionsgränserna. Det tror jag är viktigt att man gör för att kunna överbrygga det gap som ändå finns mellan IT och demokrati.

Jag tror det behövs större projekt med forskare som har olika disciplinär hemvist för att man ska kunna utveckla teorier och metoder på ett säkert sätt. Sammanfattningsvis kan man alltså säga att jag instämmer med slutsatsen i den här rapporten. Det är väldigt lite forskning, det finns lite resurser och det är ingen egentlig samordning kring de här frågorna.

Jag vill också passa på att säga att vi sedan den här rapporten skrevs har tagit några steg framåt mot ett mer sammanhållet program i Örebro. Programmet heter DemocrIT och är i första hand ett samarbete mellan statskunskapen och media- och kommunikationsämnet i Örebro samt informatikinstitutionen i Umeå. Tanken har varit att försöka skapa ett nationellt kunskapscentra och en forskarskola för doktorander kring frågor om IT, makt och demokrati. DemocrIT bygger på flera av de saker jag har tagit upp här tidigare. Det är t.ex. ett tvärvetenskapligt forum med medverkan från ett flertal olika discipliner, och vid sidan av traditionella forskningsmetoder kommer vi också försöka genomföra experiment där externa partners medverkar på olika sätt. Syftet med att samverka med företag och partners från det civila samhället är att skapa en plattform för experiment som kan utnyttjas för vissa specifika forskningsfrågor.

För de som är intresserade av Demokrit har jag lagt ut en liten informationsbroschyr där nere på bordet. De som vill medverka kan ju höra av sig. Tack så mycket!

Mona Hillman Pinheiro

Tack för det. Vi har gjort en mindre ändring i programmet, så nu lämnar jag över ordet till Åke Grönlund, Umeå universitet. Varsågod!

Åke Grönlund

Jag ska börja med att kommentera Johans kommentar, och säga att den var jättebra. Det var som om jag hade sagt det själv, så nu kan vi gå och dricka kaffe. Men, nej, jag ska lägga till några saker.

Jag är ju forskare i informatik och det är en aning svårdefinierat, men om IT-användning handlar det. Vi är väldigt fokuserade på IT. Det finns många i min bransch som tycker att det de gör har med demokrati att göra, men de skulle aldrig ta med det ordet bland sina nyckelord i papers. Det är förstås ett skäl till att ni inte hittar allt det ni söker.

Jag såg att informatik var ett av dem ämnen som ni har fått minst andel svar från och det är inte så konstigt. Det blir ganska svårt om man skriver att forskningen handlar om demokrati för det man faktiskt gör kan te sig lite futtigt sedan, som om man har missat det viktiga. Och det vill man ju gärna undvika.

Men hur ser den här debatten om IT och demokrati ut i ett informatikperspektiv?

Ska börja med definitionerna, då. Anders nämner i rapporten en vid och en snäv. Vi skulle väl säga att den snäva blir lite väl snäv, att det handlar om omröstningar och diskussioner. Det är inte vad vi ser som mest intressant, och det beror väl delvis på att vi håller vi sysslar med andra saker. Den vida definitionen däremot, blir uppenbarligen för vid för att vara användbar.

(se bilaga 3 , OH-bild 1.)

Den här är ett försök att hitta en definition som säger något om hur vi i vårt ämne ser det. Forskningen skulle alltså ha "direkt relevans för demokratiska processer". Sedan kan man fråga sig - var finns de där demokratiska processerna?

Ja, enligt vårt sätt att se finns de i den professionella politiken, i administrationen och i det civila samhället. Jag ska jag prata lite om de två senare.

Om man börjar med administrationen så sker ju där mycket spännande sker. "Electronic government" är ett modeord, eller håller på att bli det nu. Det europeiska initiativet e-Europe handlar om electronic government. Det handlar däremot inte om demokrati - även om det står så ibland - utan om elektroniska tjänster, eller elektronisk administration i första hand.

Det finns ekonomiska incitament för den utvecklingen så den kommer att fortgå i en ökande takt. Självservice t ex, kommer att finnas i växande omfattning. Det finns ju en del sådant redan nu, för den som söker jobb t ex.

(Bilaga 3, OH-bild 2)

I den här IT-fieringen sker vad som brukar kallas för informatisering, d v s alla data som hanteras finns elektronisk form. De system som byggs upp, vare sig de är geografiska informationssystem eller ekonomiska, så bygger man in modeller. Ibland framställs det ju som att informationstekniken är "färdig" på något sätt, men det är den ju inte alls. När man bygger sådana här elektroniska administrationssystem så bygger man in modeller i dem som ofta inte är politiskt beslutade. De uppstår ändå, så att säga. Det är viktigt för demokratin, för demokratins förutsättningar, att förstå de där modellerna. Kanske gäller det att vara med och skapa dem också, men till att börja med måste vi forska om vad som faktiskt händer.

Sedan är det en annan sak att det är byråkraterna, inte politikerna, som begriper sig på de där modellerna. Det är byråkraterna som använder dem, och de blir därmed en viktig grupp i demokratin. Det säger inte bara jag utan det finns även statsvetare som tycker att man bör arbeta efter en delvis annorlunda politisk teori där administrationens roll erkänns. Den rollen kommer ju inte att få minskad betydelse utan ökad genom den snabba IT-utvecklingen.

(Bilaga 3, OH-bild 3.)

Jag tänkte också ta upp det civila samhället, det som Joachim var inne på. Det finns ett forskningsområde som blir allt viktigare som kallas för community networking. Det är en sorts sociologi på Webben. Det handlar om diskussionerna och den sociala samvaron, om identiteter på nätet, om sociala grupper på nätet. Numera är community networking ett professionaliserat begrepp. Företag arbetar mycket med - eller försöker i alla fall göra det - community networks. Man försöker skapa communities runt sina produkter. Företagen behöver ha tillgång till en grupp som de kan läsa av, t ex när det gäller attityder till produkterna.

Därmed uppstår en viss professionalitet vad gäller att skapa och hantera communities på nätet. Däremot saknas nog den här professionaliteten hos t ex kommuner - som kanske borde ha den. Företagen arbetar på att skaffa sig kompetens och nu växer det upp ett forskningsområde kring detta. Jag tror det är ett viktigt område att arbeta med, och man kunde börja med att söka rätt på de rapporter som finns. Det finns faktiskt en del redan, man behöver inte börja från noll i Sverige.

Social kompetens är viktigt. De socialistiska partierna har ju byggt sin framgång under 1900-talet på betydande kompetens om industriarbetarens livsvillkor. Det borde vara viktigt för politiskt verksamma idag att skaffa kompetens när det gäller social utveckling och sociala landskap ute på nätet.

En annan sak är att det nu faktiskt växer fram, på nätet, oberoende eller åtminstone självständiga aktörer inom det politiska området. I USA finns en mängd institutioner på Webben som hanterar demokratiska debatter och demokratiska frågor, som inte är knutna till politiska församlingar. Det kan vara "non-profit organisations" eller "for-profit organisations" men det flesta är väl non-profit. En organisatorisk förändring verkar vara på gång, en tendens som vi inte ser i Sverige ännu men som säkert kommer hit också.

(Bilaga 3, OH-bild 4.)

En sista sak gäller hur IT-utvecklingen går till. Man får ibland intryck av att vi först ska bestämma oss för vilken demokrati vi ska ha och sedan formulera en strategi som vi implementerar. Men så går det ju inte till. Det var någon som sa nyss att nätet inte är samma sak nu som för tre år sedan. Nej, det är det ju inte. Även om man inte ska överdriva teknikens roll så har den faktiskt viss betydelse. Det här begreppet "drifting" har inte jag hittat på - det är ett relativt etablerat i min bransch.

(Bilaga 3, OH-bild 5.)

När man försöker utnyttja IT i en organisation har man ju oftast sina planer, men det blir aldrig som man tror. Orsaken är bland annat att tekniken förändras hela tiden, men också att projekten löper över längre tid då mycket hinner hända med demokratin eller företagets verksamhet eller vad man nu försöker förändra. Och under den utvecklingsprocessen hinner olika aktörer ta tag i tekniken, i viss mån göra den till sin och styra den lite grand åt sitt håll.

Vi pratade om metoder nyss och Joachim förordade experiment. Visst kan det vara bra. Det finns andra metoder som kan komplettera. En metod som på senare tid blivit populär inom vårt område är Actor Network Theory. Den är bra för att fånga hur olika aktörer tar tag i tekniken (under olika stadier i utvecklingen). Det här är en skiss som kommer från ett av våra projekt, som handlade om hur städer tog till sig Internet som ett medel i sin verksamhet. I korthet ser utvecklingen

ut så att, först kommer en entreprenör som fått lite projekt pengar någonstans ifrån och som glatt börjar bygga en webbsajt. Så småningom växer det helt ur

händerna på den ensamma entreprenören, man måste strukturera både informationen och produktionen. Då kommer t ex en informationschef och tar itu med det hela för att få struktur och arbetsfördelning i produktionen. Så småningom kommer IT-chefen in. Denne bromsar ofta eftersom han tänker på säkerhet och kompatibilitet med andra system man har, och då blir ju allt mer komplicerat.

Och nu då? I dagsläget ligger den mesta utvecklingen av innehållet i webbsystem - i kommuner - på avdelningsnivå. Det påstår jag, men det kan jag stå för. Hursomhelst, poängen här är att Actor Network Theory är bra för att följa teknikens successiva integration i verksamhetens rutiner. Jag tror man måste ha forskning som gör det, som följer med ett tag. Ögonblicksbilder kan vara bra, men de kan också vara farliga i ett läge då saker händer ganska snabbt. Situationer förändras. Det är viktigt att försöka följa den här utvecklingen och inte tro att man kan bestämma sig för att implementera en viss demokratimodell i ett visst tekniskt system. Det kommer inte att fungera. Dels förändras tekniken, dels kommer nya grupper att ta tag i den, göra den till "sin", och därigenom påverka utvecklingen.

(Bilaga 3, OH-bild 6.)

Jag tror att om man nu ska försöka avgränsa det här fältet IT-demokrati så tror jag att det är viktigt att man försöker få med de tre områdena - politiken, administrationen och det civila samhället - på något vettigt sätt. Man bör inte fästa sig alltför mycket vid själva tekniken. Viktigare är den administrativa processen och organisationsförändringen, moduleringen om man så vill. Man måste se demokratin som någon sorts mosaik, med olika ingredienser.

Om ni nu inte kommer ihåg vad jag har sagt så kan ni väl försöka komma ihåg vad Joachim sa, för det var väldigt bra. Tack för mig.

Mona Hillman Pinheiro

Tack! Men du, jag tänkte på en sak. Det här med att driva utvecklingen. Om man lite vulgärt får konstatera att svenskarna, när de protesterar mot bensinpriserna, då säger de att lastbilschaufförerna ska köra lagligt. Det är skillnad mot Frankrike där de är lite mer drivande, kan man säga. Skulle det här betyda att den svenska mentaliteten, lite-lagom-mentaliteten, skulle vara ett hinder för att så att få igång en förändring?

Åke Grönlund

Jag vet inte. Det här skulle ju handla om hur forskningen borde bedrivas. Hur sedan projekten, t ex ute i kommunerna, ska skötas uttalade jag mig inte om.

Mona Hillman Pinheiro

Nej, men forskningen uppstår ju inte av sig själv, så att säga. Någon ska driva den, någon ska finansiera, osv. Man måste bestämma vad den här forskningen ska handla om. Du säger att frågan inte har kommit upp på den strategiska nivån, men kan man inte vända på perspektivet och säga att det behövs ett underifrån-driv för att få fram den forskning som du eftersträvar?

Åke Grönlund

Ja, det tror jag. Jag vet att det finns ute i kommunerna, på lokal nivå alltså, ett antal entusiaster. Det finns stadsdirektörer och kommunalråd som har ganska långt framskridna planer på att göra ”demokratiska framryckningar”. Det är viktigt att vara med i de projekten och beforska dem medan de pågår. Det var därför jag nämnde ANT. Det är en bra metod när man vill vara med och upptäcka saker medan de sker. Man borde inte vänta tills de har hänt och efteråt undersöka hur det blev.

Mona Hillman Pinheiro

Okej. Tack för det. Ja, Britt.

Britt Östlund

Du snuddade vid en viktig sak, vid en stor teoridiskussion, när du sa att IT ofta betraktas som något färdigt men att det egentligen är en process det handlar om. Demokratidiskussionen behöver fördjupas och kvalificeras. Och jag tycker också att tekniken måste problematiseras och diskussionen om den fördjupas. Det får inte uppfattas så att tekniken är obeveklig och sedan får vi försöka parera den. Det är därför som det ibland blir så krampaktigt, känner jag ibland, detta med att få ett underifrån driv. När telefonen kom uppstod ju inte någon ”divide”. Den minskade klyftorna mellan människor. Alla upplevde en standardhöjning och att man fick en slags bekräftelse på att man var delaktig i utvecklingen.

Mona Hillman Pinheiro

Tack så mycket Åke Grönlund! Då tar vi paus.

Diskussionens vågor går höga, märker jag. Välkomna tillbaka!

Lars Ilshammar

Får jag bara förklara varför vi skickar runt mikrofoner och ber er uppge namn när ni gör inlägg. Det här seminariet kommer att dokumenteras i en rapport i IT-kommissionens skriftserie. Anders R Olsson kommer att jobba med den. Alla som är här kommer naturligtvis att få den så småningom.

Mona Hillman Pinheiro

Då ska vi lämna över ordet till Kajsa Kle in. Varsågod!

Kajsa Klein

Jag är här därför att jag intresserar mig för demokrati och IT. Min specialitet är webbplatser. Jag undersöker sådana, från FN-webbplatser till det civila samhällets webbplatser.

Jag arbetar på JMK, institutionen för journalistik, medier och kommunikation här i Stockholm. Jag har blivit ombedd att kommentera rapporten utifrån mina egna erfarenheter. Det är inte självklart vilka erfarenheter man då ska koncentrera sig på. Jag tänker fokusera på två faktorer.

Den ena är att jag är doktorand, den andra att jag är född 1973 här i Stockholm och att min vardag präglas mycket av vad den tyska globaliseringsteoretikern Ulrich Beck kallar platspolygami. Även om jag är född i Stockholm, även om jag är i Stockholm just nu så är min vardag inte 100 % Stockholm. Det gäller inte bara mig utan många av mina vänner.

Folk i min generation reser mycket. Andra platser spelar en roll, en stor roll. Det är inte bara Sverige som räknas. Till den här platspolygamin kan man koppla fenomen som dubbelt medborgarskap, flexibelt medborgarskap. Man kan koppla långdistansnationalism till platspolygami, och alla sorters gränsöverskridande politisk aktivism. Platspolygami är relevant, det har med demokrati att göra.

I rapporten pratas det om IT's påverkan på samhället. Då är ju frågan vilket samhälle vi pratar om? I rapporten talas om IT och demokrati i Sverige. Vad menar vi när vi säger det; IT och demokrati i Sverige? Det är inte självklart. En sak som det inte pratas så mycket om i rapporten är offentlighet och för mig som medie- och kommunikationsvetare är offentlighet centralt.

Den traditionella utgångspunkten inom offentlighetsteori har varit nationalstaten. Offentligheten har varit knuten till nationella medier, till nationella språk osv. Det är vi säkert alla medvetna om, men när man diskuterar IT och demokrati måste man verkligen betona det, tycker jag. Det är inte självklart vilken offentlighet vi pratar om. Det är inte självklart vilken demokrati vi pratar om. Jag vill också stryka under det Joachim sa om institutioner. Vilka institutioner ska räknas då vi pratar om demokrati och politik? Vad ska räknas som politik?

Man måste akta sig för överpolitisering. Allt är inte politik. Allt är inte demokrati. Samtidigt så måste man komma bort från föreställningen om politik som enbart kollektivt beslutsfattande i kommuner och riksdag. Jag tycker att man som demokratiforskare ska studera sådant som det civila samhället. Om man tittar på aktivism i Sverige idag så handlar det en hel del om "reclaim the streets", om anti-WTO rörelsen och liknande. För dessa rörelser är svenska staten faktiskt inte utgångspunkten.

Det måste synas även i forskningen om IT och demokrati. Ett projekt som jag inte hittar i rapporten är min kollega Sacham Stravis. Han är socialantropolog i Stockholm och forskar om exiliranier, alltså den iranska diasporans användning av Internet. Han gör det på ett intressant sätt. Den typen av projekt verkar falla utanför ramen. Det tycker jag är synd.

Jag är själv doktorand på JMK. Jag har varit där i två och ett halvt år, och min doktorandtid har präglats mycket av att institutionen avfolkas. Jag är den doktorand som senast antagits inom mitt ämnesområde, och jag har hållit på i två och ett halvt år.

Och det är ju inte så att vår institution är impopulär på grundutbildningsnivå. Vi har ett väldigt söktryck på grundnivån. Vi har söktryck även på forskarutbildningsnivån, men vi kan inte anta doktorander. Vi har inte

pengarna, och om man tittar på de uppsatser som har skrivits på C- och D-nivå så har en hel del av dem handlat om IT och demokrati - även i den snäva bemärkelsen. De uppsatstudenterna har vi inte kunnat fånga upp. Det tycker jag är synd.

Visst vore det bra med öronmärkta pengar för IT- och demokratiforskning, men allra viktigast är nog ändå den allmänna forskningsfinansieringssituationen. Det måste bli mer pengar till humaniora och samhällsvetenskap. Kan man inte anta nya doktorander så kommer vi inte få någon forskning om IT och demokrati i framtiden. Så enkelt är det.

Vad man ska forska om då? Jag håller med Åke Grönlund - det civila samhället, byråkratin och administration ska man forska om. Men jag har en fråga också. Måste man forska om det som är demokratiskt för att det ska räknas som demokratiforskning? Kan man inte få forska om det som är odemokratiskt också? Det anknyter lite till vad Olof Petersson sa tidigare i diskussionen om att demokratiforskning inte bör bli demokratiprojekt. Det ligger mycket i det. Som demokratiforskare måste man få forska om sådant som inte är demokratiskt.

En annan viktig sak är detta med teknikens politiska dimension. Det finns mycket att göra där. Inte bara sådana frågor som vem har makten över tekniken utan också vilka politiska konsekvenser sökmotorer på Internet får - hur de är uppbyggda och organiserade osv., osv.

Avslutningsvis tänkte jag påpeka något som är speciellt för oss som forskar om IT, och särskilt om Internet, nämligen problemet med den elektroniska minnesförlusten. Webbplatser försvinner. De förändras. Det finns inga fungerande arkiv. Det här är ett problem som många av oss har gemensamt. Jag pratade med Eva Block som är avdelningsdirektör på Arkivet för ljud och bild igår. Hon utreder den svenska forskningens behov av arkiv och talade om nya sorters arkiv. Hur ska man sköta det här med insamling och sparande av Websidor? Hur ska man organisera arkiv i en tid när mediekonvergensen innebär att det bara blir svårare att skilja ljud, bild och böcker åt?

Mona Hillman Pinheiro

Tack för det! Kommentarer, synpunkter. Varsågod! Tomas!

Tomas Ohlin

Jag ska inte vara så väldigt djupsinnig men, du frågade om man får forska på det odemokratiska. Det är ju en etablerad teknik inom matematik och statistik att definiera en företeelse genom att betrakta dess motsats. I statistik är det fundamentalt. Men vad gäller demokratin har vi ju ett värderingsproblem och det måste man acceptera. Jag tycker du gör rätt som ställer frågan. Jag tror att många skulle vilja engagera sig i den, men slutsatsen är inte enkel.

Mona Hillman Pinheiro

Fler synpunkter? Varsågod!

Hans Iwan Bratt

Jag har bland annat varit VD för IT-företagens branschorganisation och ledamot av IT-kommissionen tidigare. Det fundamentala tycker jag är att man inte datoriserar illa fungerande processer. Mycket i den politiska världen fungerar ju genomselet. Datoriserar vi de här dåligt fungerande processerna så kommer de bara att fungera ännu sämre, med större effektivitet. Det kan inte vara meningen. Jag tycker inte att forskningen ska inrikta sig så mycket på IT utan på demokratins arbetssätt.

Då borde man utgå från ett individperspektiv. Som individer är det viktiga för oss för det första att vi kan få tillgång till relevant information, sådan som är anpassad till vår egen frågeställning. För det andra att informationen ska kunna anpassas till individens förmåga att tillgodogöra sig den. Och för det tredje att information kan bearbetas. Jag måste kunna arbeta med den så jag förstår den. Är det t ex en kommunal budget kan man tänka sig att den serveras i ett excel-ark med en del samband registrerade, så att jag själv kan pröva effekten av olika skatteförändringar.

Utöver att få tillgång till information vill jag som medborgare också ha inflytande. Den första inflytandenivån är ju själva problemformuleringen. Nästa nivå är att också kunna påverka beslut och då uppstår det verkligen en konflikt mellan den enskildes påverkan och den demokratiska processens beslutsapparat. Den konflikten kan man ibland inte lösa om man inte åstadkommer en delegering av besluten till den enskilde - och då skulle vi få ett annorlunda samhälle än det vi har idag.

Det här borde också utredas. Förmodligen är det så att om vi släpper ut mycket mer information till medborgarna så kommer det bara att skapa mer frustration när de ser hur oerhört lite inflytande de faktiskt har. Idag kan vi läsa mer än någonsin om hur lite vi har att säga till om. En lösning kan vara det att ta lärdom av den kommersiella världen. Det kanske inte finns en chans att ändra på systemet. Det är så åderförkalkat, så förstelnat, att det är omöjligt att åstadkomma någon ändring.

Då är enda chansen att bygga upp någonting helt nytt vid sidan om. Då talar vi om den typ av kampanjer som t ex ledde fram till nobelpriset för kvinnan som jobbade mot landminor. Man skapar strukturer helt vid sidan om och utmanar det politiska systemet. Man skapar ett hot: alternativet till att vara helt stelbent är att man blir överkörd.

Peter Dahlgren

Peter Dahlgren, Lunds universitet. Jag vill verkligen stödja tanken på forskning av den typ Kajsa nämnde - den som betonar demokrati och offentlighet. Det verkar ibland som om vi stirrar oss blinda på IT. Vi har en benägenhet att tänka på Internet och alla de fantastiska möjligheterna där, men det är viktigt att komma ihåg att vi befinner oss mitt uppe i en dramatisk omvandling av medierna över huvudtaget. Gränsen mellan massmedier och interaktiva medier håller på att bli luddig nu när vi har on-line tidningar, när radio och TV börjar finnas på nätet etc.

Detta perspektiv måste man ha på IT, tror jag. Vi måste se samspelet, i människors vardag, mellan Internet och de mer traditionella medierna.

Kajsa Klein

Jag vill kommentera det där med relevant information helt kort. Jag håller med Hans Iwan Bratt. Men frågan är återigen; var är den relevanta informationen? När kommuner samarbetar med företag, när frivilligorganisationer samarbetar med t ex FN's utvecklingsprogram osv.? Mycket av den relevanta informationen kanske inte finns just hos den svenska staten utan i den privata sfären. Sådana frågor tycker jag vi måste fundera mer på. Vi måste som medborgare ställa krav på tillgång till information från andra än just från staten.

Tomas Andreason

Tomas Andreason, Tyresö Internetförening. Jag är redaktör för Tyresö debattforum, ett av de äldre kommunala debattforumen i Sverige. Jag har sett de nya verktygen som Internet har erbjudit och funnit att med dem skulle jag kanske kunna förändra de demokratiska processerna i min kommun så att de blir bättre.

Vad är det då man vill åstadkomma? Det beror mycket på vilka politiska värderingar man har. Först när man bestämt sig för vad man vill förändra kan man börja använda verktygen. När man sedan försöker ändra på något men inte lyckas, frågar man sig: varför? Då handlar det om att studera människorna och inte tekniken.

Mona Hillman Pinheiro

En följdfråga där. Vilka hinder ser du för att realisera individens möjligheter?

Tomas Andreason

Det är svårt att svara på men jag ska ändå försöka. Jag har haft två mål med mitt arbete. Jag vill att vanliga medborgare på ett nytt sätt ska kunna få upp frågor på den politiska dagordningen. De ska kunna bli synliga i den politiska diskussionen. Där tycker jag att jag delvis har lyckats.

Jag vill också att den politiska beslutsprocessen och komplexiteten i besluten ska bli synliga för de medborgare som har åsikter, så att de förstår hur svårt det är att fatta beslut. Därmed skulle de få större respekt för politikerna, men också större möjligheter att själva formulera sig och vinna gehör för sina åsikter. Där har jag misslyckats och det tror jag beror på att jag haft svårt att få med mig politiker och tjänstemän i kommunen. Jag har inte fått dem att öppna sig och verkligen dela med sig av sitt beslutsunderlag. Där är jag beroende av dem. Att få medborgarna att yttra sig har varit lättare.

Mona Hillman Pinheiro

Agneta Ranerup, varsågod!

Agneta Ranerup

Jag tänkte kommentera det här med relevant information. För att vi ska kunna säga någonting om det så måste vi nog definiera olika målgrupper. Mer

konkret: när kommuner utformar webbsajter borde de ju faktiskt ta sig en funderare på vilka målgrupper de vänder sig till. Det kan tyckas helt elementärt men många gånger sker det inte.

En kommentar också till modellen som Åke Grönlund visade - de tre områdena professionell politik, administration och civilt samhälle. Man kan också tänka sig att de streck som fanns på bilden mellan områdena får omformas till pilar. Grupper i det civila samhället kan vara med och påverka utformningen av kommuners demokratisajter osv.

Medborgargrupper kan också vara med och utforma administrationen, Webblösningar och IT-stöd i allmänhet. Just kopplingarna mellan dessa tre områden tycker jag är intressanta och hur man kan ge möjlighet till påverkan. Det är bara så man kan utforma bra IT-stöd.

Och Åke, de här byråkraterna som får så starkt genomslag för sin vilja och sina intressen - hur ser du på relationen mellan dem och den här "underifrån-makten" som många talar om?

Åke Grönlund

Ja, apropå strecken som inte är pilar. Ett stort problem nu är att den forskning om community networking som jag nämnde helt är frikopplad från övriga områden. Man tar ofta direkt avstånd från den professionella politiken. Det tycker jag är synd.

Jag tror på den representativa demokratin, men det är klart, för att kunna representera måste man ha någon hum om vad man ska representera. Därför ska det naturligtvis vara pilar här emellan. Att jag inte har ritat pilar beror på att de skulle bli så många. Alltså, informatikämnet håller mycket till vid administrationen, Community networking håller sig till det civila samhället och statsvetarna håller till mycket i den professionella politiken. Ett stort problem är just att det inte finns något forskningsprogram om IT/demokrati som på ett lagom ambitiöst sätt försöker hitta väsentligheter i relationerna områdena emellan. Lagom ambitiöst så att det inte svämmar över alla breddar.

Claudio Aquirre-Bianchi

Claudio Aquirre-Bianchi, jag är från mångkulturellt folkbildningscentrum, men jag är också projektledare för regeringens satsning på en portal för myndighetsinformation för företagare. Jag har en fot där folket finns och en annan fot däruppe. Jag vill tacka Kajsa för en väldigt bra presentation, framför allt när det gäller frågan om relevans. Informationens relevans är något väldigt problematiskt. Vad är relevans? Relevans för vem? Relevans i vilket sammanhang?

I vardagen finns det ofta en övertro på information, och man tenderar att glömma det faktum att informationen måste användas, bearbetas. Åke belyste det bra i sin presentation. Demokrati kan inte bygga på information. Det fordras kompetens. Både ämneskompetens - man måste veta hur man gör, hur man deklarerar sin inkomst t ex - men även på en mindre ämnesinriktad kompetens, nämligen den sociala kompetensen. Jag tror att alla de här

forskningsprojektet och försöksprojektet som handlar om information borde ha en kompetensutvecklingsdimension.

Jacob Palme:

Jag tänkte ta upp en praktisk politisk fråga som utgångspunkt för en diskussion om hur man skulle kunna få det att fungera bättre - personuppgiftslagen. Den förbjuder egentligen politisk demokrati. På sätt och vis är det onödigt att ha konferenser som dagens eftersom det vi diskuterar är förbjudet. Personuppgiftslagen säger att man bara får diskutera harmlösa saker. Datainspektionens generaldirektör ska bestämma vad man får och inte får diskutera. Bankers maktmissbruk och djurens rättigheter är exempel på ämnen som man inte får diskutera via IT, enligt Datainspektionens åsikt.

Då kan man ju fundera på hur den här lagen egentligen har kommit till. Det började med att EU efter en utredning lade fram ett direktiv. Vad jag vet var det ingen i Sverige som då ens var medveten om att EU höll på att lägga fram ett direktiv som förbjöd demokrati via IT.

Nästa sak som hände var att en svensk utredning tillsattes. Den kom med ett lagförslag som gick ut på remiss. Ett antal remissyttranden kom in, varav åtminstone några påpekade att det kanske var tveksamt att stifta en lag som förbjöd demokrati. De var dock inte särskilt många.

Sedan trädde lagen i kraft och plötsligt, några dagar efteråt, blev det en väldig debatt och massor av kritik mot den här lagen. Då var det för sent. Skulle man ha påverkat på allvar så borde man egentligen ha påverkat EU, för vi är ju bundna av de här EU-direktiven.

Det är alltså väldigt angeläget att man på ett tidigt stadium möjliggör ett offentligt remissförfarande. Med det menar jag att de politiska besluten, beslutsförslagen, görs allmänt tillgängliga och att alla som vill ska kunna framföra synpunkter på dem.

Till skillnad från Sverige där vi hgstiftar mot IT-demokrati finns det länder som lagstiftar i andra riktningen. Italien är intressant i sammanhanget. Där har man en lag som säger att alla beslutsförslag måste ut på ett offentligt remissförfarande. Man får inte fatta ett beslut i en politisk församling utan att i förväg ha haft ett offentligt remissförfarande där vem som helst kunnat yttra sig.

Sådan är lagen i Italien. Den säger i och för sig inte att man ska använda IT, men IT är ju en naturlig teknik när lagen ska efterlevas. Man borde pröva i Sverige att lägga ut alla förslag till beslut på nätet och låta alla som vill lämna in sina synpunkter på det. Visar det sig fungera bra kanske rentav svenska politiker kan införa en lag liknande den i Italien.

En annan sak också. World Wide Web är ju den grundläggande metoden för kommunikation på Internet, och det är på sätt och vis väldigt demokratiskt eftersom vem som helst kan göra vilken information som helst tillgänglig den vägen. Bland de underbara sakerna med World Wide Web är, tycker jag, att

man kan hitta argument för åsikter som man inte hittar någon annanstans - för politiskt förbjudna åsikter. T ex att kristendomen kanske är lika kvinnofientlig, eller värre än islam. Sådana påståenden kan man hitta på World Wide Web. Antingen man tycker att de är sanna eller inte så är det roligt att man kan hitta udda åsikter.

Samtidigt är World Wide Web ett väldigt enkelriktat medium. När man tar fram en webbsida ser man en persons åsikter, men man ser ingen argumentering däremot. Mitt förslag är att man i World Wide Web ska införa det jag kallar ”svar på tal”. På alla webbsidor borde finnas en liten knapp för ”svar på tal”. Vem som helst som ser på en webbsida kan då, om han klickar på den knappen, dels läsa andras kommentarer till webbsidan, dels lägga till egna åsikter och förslag.

Där jag jobbar, på institutionen för data och systemvetenskap, har vi utvecklat ett system för detta med svar-på-tal, så om någon av er är intresserad av att införa svar-på-tal i era webbsidor kan vi tillhandahålla tekniken.

Mona Hillman-Pinheiro

Ni får se det som en affärsidé, ni som kommer från företagen. Lennart!

Lennart Åkerhielm

Jag jobbar på ett företag som heter ETC Produktion. Vi har faktiskt startat en fackförening på Internet som heter mummel.com. Jag tycker att man bör forska kring hur människor kan få information om varandra och använda detta i demokratiska syften.

Mummel är en sajt för IT-arbetare. Vi konstaterade att det fackliga engagemanget och kunskaperna var väldigt dåliga inom IT-branschen, så vi startade en community där man kunde prata om t ex löner. Vi gjorde det ihop med mediafacket som var sponsor för projektet. Det kom in många frågor av typen ”Hur mycket ska jag tjäna som webbredaktör?” - men ingen kunde svara för man hade ju aldrig varit ute på de här arbetsplatserna.

Då vände vi på systemet och samlade in lönestatistik. Nu är det folk ute på arbetsplatserna som ger information till mediafacket. Det här tycker jag är viktigt. Vi diskuterar att gå vidare med idén med facklig verksamhet på Internet och försöka nå även andra yrkesgrupper, framförallt internationellt. Ska man kunna agera i demokratisk anda så måste man ju ha kunskap gemensam med dem det berör. Man måste känna till förhållanden i andra länder för att kunna samarbeta över gränserna. Det behövs forskning kring de här processerna, hur man skaffar sig information för att tillsammans kunna påverka politiker eller beslutsfattare.

Anna Gustin

Jag tillhör inte forskarvärlden utan kommer från det där ”civila samhället”. Jag är en av 300 aktiva i en medlemsbank. Vi har arbetat i 6 år med ett system för att alla medlemmar ska kunna delta på årsmötet utan att behöva komma till stämman. Vi har alltså flyttat årsmötet i tiden och rummet. Sådana förändringar i en organisation kan ta väldigt lång tid. Vi tog fram förslaget 1995 och tänkte

oss då en utveckling av ombudsmannasystemet, en utveckling av direktdemokratin. Idag har vi alltså direktdemokrati på stämmorna. Alla medlemmar som tar sig till platsen har en röst.

Men alla har ju inte tid och råd att resa dit, så vi ville utveckla möjligheten med hjälp av alla kända medier - post, fax, telefon och dator. Vi trodde att alla skulle jubla då, efter ett år, när vi la fram förslaget. Så blev det inte. Det kommer upp mycket känslor när man pratar om demokrati eftersom det faktiskt är maktfrågor. Vilka ska ha makten och hur många ska den fördelas på? Vi har haft 4,5-5 år av intensiva debatter.

Efter väldigt hårda diskussioner fick vi till sist, förra året, ett Okej - vi får driva det här systemet parallellt med det gamla. Samtidigt har de starkaste motståndarna beslutat att vi ska hyra in en konsult som hjälper oss att överbrygga motsättningarna, hjälper oss att förstå varandra bättre. Vi ska gå på djupet med ord som demokrati och makt. Jag trodde inte att sådant här skulle behöva ta så lång tid, men nu inser jag det.

Vi vill ju att så många som möjligt ska kunna vara delaktiga i det som sker. Till slut inser man att det ändå är det personliga mötet som är viktigast. Det är där man kan skapa förståelse mellan varandra. Samtidigt vi vet också att folk bor långt ifrån varandra och kanske inte har råd att träffas. Vi vill ändå inte utesluta dem från delaktigheten. Jag vill bara peka på att det är svårt rent emotionellt att ta till sig en sådan här förändring.

Peter Karlberg

Jag kommer från ett forskningsinstitut som heter Framcom. Det ligger i Kista och verksamheten är väl mest IT-inriktad och mindre demokratiinriktad även om några av oss är intresserade av de här frågorna. Det passade bra att jag kom in i diskussionen nu för jag tänkte ta upp detta med organisationer. De flesta av er som talat hittills om demokrati har främst syftat på det politiska systemet, kommunalt beslutsfattande och liknande. Men en viktig del av den svenska demokratiska traditionen bygger ju på organisationer, de har utgjort plattformar för människor som vill föra samtal.

Det tycker jag saknas i rapporten - hur fungerar IT i organisationerna? Hur kan demokratiskt uppbyggda organisationer använda IT?

I detta med community networking kanske det finns inslag som berör organisationer. Vi har ju olika typer. Det finns organisationer som är till för att påverka beslutsfattandet. Andra är demokratiskt uppbyggda men har ett eget mål, idrottsföreningar t ex. Alla har ju en egen demokratisk process som kan behöva stöd. Det tycker jag att vi saknar.

Mona Hillman Pinheiro

Då är det Peter Dahlgren.

Peter Dahlgren

Bara en reflektion kring detta med övertro på information, med betoning av informationsperspektivet. Det verkar ligga nära en uppfattning om demokrati

som ett management-problem. Detta med informationen måste balanseras med någon sorts sociologisk eller antropologisk realism. Hur går det verkligen till? Hur använder sig egentligen olika grupper av IT, av medier? Vad är det som faktiskt pågår? Vad händer i det civila samhället? Hur ser det ut i vardagen?

Jag tänker mera konkret på de aktuella diskussionerna om demokratins omvandling eller kris. En viktig faktor är just de yngre. Man har konstaterat att de är mindre engagerade, de deltar mindre etc. Samtidigt - vilka är det som är demokratins framtid? Jo, de yngre. Vilka är de som är mest IT-hippa? Jo, de yngre. Hur använder de sig av IT? Hur ser deras mediemiljö ut? Vad är det för sorts IT- och mediekultur de lever i? Vi har en avhandling på gång i Lund som försöker kartlägga yngre människors mediemiljö, och jag kan lova att det inte är information som står i centrum. Åtminstone inte information i den vanliga bemärkelsen. Jag tror att de här kulturteoretiska perspektiven, med etnografiska infallsvinklar på hur skilda grupper använder sig av IT-möjligheterna, är väldigt viktiga.

Sara Jägare

Jag jobbar på LO. Vi har ju pratat mycket utifrån perspektivet "samhällsmedborgare på fritiden" och jag vill understryka det Tomas Ohlin sa i sin inledning. Tillgänglighet till tekniken, förmågan att använda den är naturligtvis en förutsättning för att det ska bli något som helst tillskott till demokratin.

Det är två aspekter som jag har saknat. Den ena har tagits upp nu på slutet och handlar om ideella organisationer. Hur kan vi använda IT som stöd för att demokratisera organisationen ytterligare? Det är ett projekt som vi arbetar med. Mummel är ett annat intressant experiment, men där handlar det om att etablera något nytt. Man bör ju också se på hur IT kan användas i etablerade organisationer för att stärka demokratin.

Den andra aspekten gäller IT i arbetslivet. Jag antar att de flesta här i salen använder IT-system och att ni för det mesta upplever dem som stöd, även om ni kan bli irriterade på tekniken ibland. Men det säger ju inte "pling!" i era burkar som en order om att ni måste läsa e-posten, eller hur? Sådant IT-stöd finns i arbetslivet. Hur bygger man IT-stöd som demokratiserar arbetslivet istället för att göra det mer kontrollerat? Den aspekten skulle jag vilja höra kommentarer kring.

Mona Hillman Pinheiro

Nu har jag många på talarlistan. Jag drar självsvåldigt ett streck. Ni övriga som vill säga något får återkomma under diskussionspunkten på eftermiddagen. Kajsa.

Kajsa Klein

Ett påpekande om relationen mellan teknik och politik. Det finns en forskare i London som heter Andrew Barry. Han betonar starkt att man kan döda politiska frågor genom att omvandla dem till tekniska. Därmed skapas mycket av distansen till medborgarna. Det är fascinerande att upptäcka, t ex när man som jag tittar på FN, att ett millennietoppmöte just har hållits där de enda

riktigt konkreta förslagen till nya åtgärder i affärspolitiken var de som handlade om IT-projekt.

Mariann Björkemarken

Jag är sociolog, arbetar i Göteborg och har skrivit en forskningsrapport om lokaltelevision i Göteborg, en systerorganisation till Öppna Kanalen i Stockholm. Sådan TV finns på tioalet platser i Sverige. Jag närmade mig den organisationen p.g.a. mitt intresse för lokal demokrati och medier. När jag intervjuade televisionens anställda och läste deras dokument - och senare demokratiutredningens skrifter - slog det mig att många idag talar om hur bra Internet är ur demokratisynpunkt. Men just det man nu vill göra via Internet har olika grupper försökt göra under många år med hjälp av TV.

Nu håller jag på med ett annat arbete där jag går igenom offentliga utredningar för att se hur de här frågorna behandlas. Jag är inte riktigt klar, så jag är inte helt säker, men det verkar som om lokaltelevisionen tycks vara en insomnad fråga. Om det är så tycker jag att vi bör fråga oss om det är bra eller dåligt med tanke på den spridning TV har i jämförelse med Internet, skillnaderna i användarvänlighet osv.?

Lennart Vendelöv

Jag är pensionerad arbetslivsforskare och har i den rollen sysslat med demokratifrågor, men har också varit knuten till kommunförbundets FoU-råd. Det har talats här om demokratins kris. Som så ofta annars klistras det här krisbegreppet på någonting som är i kraftig förändring. Kaos i förändring. Jag hade tillfälle för ett par år sedan att leda några rundabordsdebatter som sedan dokumenterades i Teldoks serie. I en av dem deltog ett antal ungdomar, vi kallade dem så, de var i trettioårsåldern eller en bit därunder.

En av de saker de sa var ungefär det här: vi är på väg in i ett nytt samhälle, delvis men inte enbart på grund av IT. Det kommer att se helt annorlunda ut. Våra ledare, och då menade man inte bara politiker utan också företagsledare och byråkratiska ledare, har icke en susning om vad som håller på att hända. De agerar utifrån de gamla systemen och de gamla föreställningarna och därför är vi ungdomar inte särskilt intresserade av de traditionella formerna, sade de. Det betydde inte att de var mindre intresserade av demokrati i betydelsen samhällsfrågor - att påverka gemensamma angelägenheter. Det tog sig bara andra uttryck.

Vi kan ju påminna oss att svensk demokrati egentligen inte har vuxit fram via det traditionella demokratiska systemet utan genom folkrörelsen. Nu händer någonting liknande. Det är betydligt mera kaotiskt nu. Folkrörelserna lärde sig snabbt detta med dagordning och mötesprotokoll och propositioner och voteringsordningar och blev ganska byråkratiska i sin framtoning.

Det som händer nu är helt annorlunda och kaotiskt. Jag menar sådana företeelser som "re-claim the street" och den franskfödda Attac-rörelsen. De har inte kommit fram på grund av IT men fungerar, om jag har förstått det rätt, i hög grad med hjälp av IT-kommunikation. Det redskapet håller i hop dem, sprider budskapen, leder till att man kan få snabba aktioner. Använder man nu

en snäv definition av vilken demokratiforskning som är intressant så blir risken stor att man missar mycket av det mest väsentliga.

Jag menar inte att forskarna kan ge entydiga svar på vad som händer, vad som är viktigt och hur det kommer att bli. Men forskare har en viktig roll när det gäller att medvetandegöra om det skeende vi står mitt uppe i och vilka alternativa utvecklingslinjer som är möjliga. De behöver inte alltid verka genom formella forskningsprojekt. Forskarna har en viktig roll som intellektuella. Nu när IT-kommissionen och andra ska satsa på forskning och forskare så är det viktigt att man inte bortser det mest väsentliga, det nya som sker, och bara koncentrerar sig på hur IT kan stödja det gamla etablerade demokratiska systemet.

Gail Watt:

I Kista har vi en demokratisida som är en kombination av service, diskussionsforum och offentliga dokument. Vi har lagt ut offentlig dokumentation i tre år, men att titta närmare på webbloggen är inte så uppiggande. Man vill ju egentligen prata varmt om sin egen sak, men vilka är där egentligen?

Jag var kommunalpolitiker i tio år, på 70- och 80-talen. Jag hoppade av när jag upptäckte att 80 % av min vänskapskrets fanns i politiken. Jag umgicks med politiken i ett representativt demokratisystem och jag tänkte: -Nej, på min fritid ska jag träffa vanliga människor och inte politiker.

De som kommer till sajten är just nu ungefär 1500 i månaden. 300 tittar på diskussionsforum - de säger ingenting men de läser. 300 går in och tittar på den offentliga dokumentationen - 80 % av dem är Stockholms stads anställda. Vi får ett par hundra brev per år till vår allmänna adress. 50 % av dem är reklam.

Av de 100 frågor eller kommentarer som kommer till den allmänna adressen, som inte har gått direkt till en tjänsteman, gäller frågor på gatubelysnings-nivå. Frågan är alltså egentligen hur intresserade människor är av att påverka? Kanske tänker de att, så länge demokratin verkar fungera någorlunda så ska man inte lägga sig i? Då är de inte så intresserade. Men jag är inte alls säker på att det är så enkelt, det här är komplexa frågor. Hjälp mig!

Mona Hillman Pinheiro

Madeleine!

Madeleine Sjösteen Thiel

Jag vill betona, apropå den här rapporten som ni tagit fram, att utvecklingen går väldigt snabbt inom IT-området. Det man gör med IT är passé efter bara några månader. Rapporten lägger ändå grunden till någonting viktigt. Att man inte får fram så många projekt som handlar om IT-demokrati beror väl på att forskningsområdet egentligen inte fanns när frågorna ställdes. Det fanns, och finns, säkert många forskningsprojekt och andra utvecklingsprojekt som rymmer demokratiska aspekter utan att för den skull ha etiketten IT-demokrati.

Diskussionen här idag visar väl att det är viktigt att komma ihåg att forskningen och utvecklingsaktiviteterna, teknikutvecklingen, måste samordnas bättre. Annars blir det så att forskarna arbetar för sig och teknikutvecklarna för sig. Då blir det inte bra projekt. Det blir ingen vidareutveckling inom området. Därför måste också vi som finansierar arbetet samordna oss på ett sätt som inte har skett tidigare. Det är tvärvetenskaplighet som gäller här.

Åke nämnde organisationsteori. Man utvecklar nya möjligheter för medborgarna - interaktivitet, medborgarstöd av olika slag. Forskningen måste in här, inte bara informatikaspekterna utan också t ex psykologi och annan beteendevetenskap. Detta har ju poängterats både i IT-propen och kommer väl också i forskningspropen, hoppas jag. Det är bra att vi nu sätter igång tankearbetet för vidareutveckling.

Hans Iwan Bratt

Jag har ett konkret förslag till ett forskningsprojekt. Det skulle gå ut på att man väljer ut ett stort antal människor och frågar vilken samhällelig hjärtefråga de har. Är de engagerade i demokratiproblemen i Burma? Vill de ha grön skatteväxling? Eller vill de ha maxhastighet på en väg i närheten? Dvs. man utgår från individens agenda, inte från samhällets agenda när man väljer ämne för samhällspåverkan. Sedan studerar man hur de här personerna söker efter den information som de själva bedömer är relevant. Är det någon annan som bedömer så har vi ju styrda system. Det måste vara den enskilde som själv avgör graden av relevans för informationen.

Hur lyckas vi med detta? Hur söker man information på nätet? Sökmotorerna är ju ofta helt oanvändbara. Informationen måste kunna anpassas, t ex översättas till svenska eller tvärtom. Hur bearbetar man information så att den förvandlas till besökarens kunskap? Hur kan man relatera det man ser där till en problemfylld omgivning? Hur bygger man upp tankemodeller utifrån den kunskap man har förvärvat? Hur skapar man förståelse om de problem som ska lösas?

Därefter borde man studera; hur kan människor som är amatörer, för det är vi ju i demokratin, formulera problem på ett meningsfullt sätt för de som ska arbeta vidare med dem? Hur kan vi medagera i beslutsprocessen? Var kommer vi in någonstans? Hur kan vi få insyn? Hur kan vi överklaga beslut som vi tycker har gått oss emot? Hur interfolierar man sitt eget arbete i den administrativa, politiska apparaten? Och vilka beslut kan helt enkelt delegeras ut till de enskilda? Det kanske inte ska vara kollektivt beslutsfattande? Kanske ska det brytas ned i många mindre enheter?

Man kunde ju följa ett stort antal personer genom den här processen från en samhällelig idé till en samhällelig förändring och se hur individen kan påverka. Jag tror att vi skulle lära oss mycket om processerna, och hitta de nya processer där IT kan användas som ett stöd.

Mona Hillman Pinheiro

Tack så mycket. Svaren på alla dessa frågor kommer efter lunch. Nu är det lunch och ni är välkomna tillbaka klockan 13.30.

Mona Hillman Pinheiro

Att ni samtalar så mycket bådär gott för framtiden. Vi har kommit fram till eftermiddagen som ska inledas med SAFARI, ett projekt som för närvarande är placerat hos Högskoleverket. Claes Petri, du är välkommen hit. Du ska beskriva det för oss. Varsågod!

SAFARI

Claes Petri

Tack! Ja, nu har ni hunnit titta på den här OH-bilden ett tag. Den visar hur det såg ut för fem år sedan, när 800 hyllmeter kollapsade i Lunds universitetsbibliotek. Det blev ganska rörigt. När jag såg den här bilden tänkte jag: det här är ungefär som med Internet, faktiskt.

Det är roligt att vara här och presentera SAFARI för er. SAFARI har definitivt med IT att göra och rymmer också en demokratispekt. Jag arbetar på Högskoleverket med SAFARI sedan ett år tillbaka. Jag är inte tekniker, så ni får inte ställa några tekniska frågor.

Jag ska ge en kort bakgrund till SAFARI - beskriva vad det är, hur det fungerar och kommentera en del av de problem och brister med systemet som vi har sett under de snart två år som det har funnits. Jag ska även peka på potentialen och möjligheterna med systemet, och säga något om den närmaste framtiden för SAFARI.

Det var alltså ett regeringsuppdrag som kom till Högskoleverket 1996. Högskoleverket skulle utveckla ett forskningsinformationssystem, så att allmänheten skulle kunna ta del av vilken forskning som bedrivs i landet. I direktiven stod också att man skulle utnyttja modern informationsteknologi. Högskoleverket utvecklade då SAFARI-systemet, som kom på webben i oktober 1998. Den kanske mest uppenbara fördelen med systemet är att man kan söka utifrån en webbplats istället för att behöva gå runt och kolla på alla webbplatser.

Det är ett decentraliserat system. Det är alltså ingen central databas där vi hämtar in informationen utan den ligger ute på de forskande myndigheternas servrar. Det är en sökrobot som går ut och indexerar det där, och gör det sökbart - om man har satt på META-data, alltså. Jag återkommer till det.

Något som är speciellt med systemet är att informationen är, eller ska vara, riktad mot allmänheten. Nu har vi under utvecklingens gång kompletterat med andra målgrupper: forskarsamhället, näringslivet och de högskolestuderande. Det är meningen att informationen ska vara anpassad. Det är den nu också till viss del, men det kan bli mycket bättre.

SAFARI's sökrobot går bara ut till de domäner vi tillhör eller till de servrar som tillhör forskande myndigheter. Den får bara gå dit, vilket betyder att om

skolelever ska sitta och titta på det här så riskerar de inte att hamna på sidor med tvivelaktigt ursprung och innehåll. Det blir en viss kvalitetsgaranti. Naturligtvis är det myndigheterna själva som är ansvariga för sina sidor, men vi litar på att det fungerar. SAFARI's robot är också mer känslig eftersom den läser META-data. Det här innebär att man kan göra mycket bättre sökningar, filtrera fram mera relevant information.

Det är alltså ett distribuerat system. Myndigheterna själva registrerar sidor, kopplar på META-data. Här gör inte alla likadant. En del har en egen forskningsdatabas, som man använder för andra syften också, men som spottar ur sig, automatiskt, webbsidor som är META-datamärkta på det sätt som vi har angett, d v s enligt en viss standard. Andra använder något av våra registreringsformulär.

Det där är lite knöligt. Ingen tycker att det är kul att fylla i sådana där registreringsformulär. Där finns det säkert mycket att göra för att förenkla denna META-datamärkning. Med den blir det ju lite mer ordning på Internet.

Jag ska säga mer om META-data, eftersom det är viktigt här. Sådan märkning ger bra sökmöjligheter och relevanta träffar. Om man söker i AltaVista på "ström" t ex, så får man många träffar. Det är strömmar, vatten och el, men jag kanske bara letar efter Sten Ström, författare. I det här systemet har jag möjlighet att söka i ett speciellt fält, författarfältet. Då får jag bara upp författaren. Om jag bara vill ha information som är anpassad till målgruppen allmänhet/skola söker jag i det fältet och slipper då avhandlingarna.

För att det ska vara någon vits med dessa Metadata måste man följa någon standard, så att alla gör på samma sätt och så att roboten fattar det. Det finns många olika initiativ på det här området. Vi hoppade på en, som det visade sig, bra häst. Vi följer en standard som heter Dublin Core och som håller på att etableras som EU-standard nu, den här månaden.

Konceptet är väldigt svenskt och tämligen unikt. Det finns ju nätverk, europeiska och andra, för människor som jobbar med liknande frågor, och när jag träffade dessa människor första gången för ett år sedan så hade de just börjat prata om att kanske gå ifrån centrala databaser och satsa på det här distribuerade sättet att använda Internet. Det trodde de var framtiden, och föreslog att vi skulle enas kring något som lät som SAFARI ungefär.

Det är heller inte bara tekniken som är ovanlig, har jag förstått, utan själva konceptet också - att vi ska ha informationssystem som bara är till för att informera. För något halvår sedan var jag i Baltimore på en konferens. Det kom fram en kinesisk delegation till mig. De sade att alltihop var väldigt intressant, men undrade över en sak: var är pengarna? Hur är de kopplade till det här? Jag förstod inte riktigt frågan, eftersom jag inte är så erfaren på området, men sedan fattade jag. De måste mena att sådana här databaser med forskningsinformation vanligtvis är relaterade till finansieringen på något sätt. Antingen så att man har databaser för att hitta finansiering, "funding alert". Eller också att det finns någon slags krav från fonden/finansiären att man ska

registrera uppgifter. Men det här systemet är tänkt att bara vara information. Jag vet inte om de fattade det. De har ju inte haft någon offentligprincip där.

Det tar tid, har jag nu förstått, att bygga upp ett system som är så pass decentraliserat. Regeringen säger i de här direktiven att vi ska utveckla ett system som är flexibelt. Man ska kunna använda det till väldigt mycket. Vi på Högskoleverkets har inte lagt oss i hur man använder det. Det ska finnas, bara, och vår approach har varit stödjande, sammanhållande. Det flyter nu in information hela tiden, dagligen, till det här systemet.

Jag kan bli frustrerad ibland därför att det går så sakta. Många kritiserar den saken också. Man kommer till SAFARI och tror att man ska hitta all forskning i Sverige. Det gör man inte. Frågan är om vi borde ha väntat i fem år innan systemet lanserades, så att allt skulle finnas där direkt. Jag vet inte. Kanske är man fast, lite, det där centrala databastänkandet om man säger så. Det skulle ju bli jättesvårt att veta, med ett sådant här system, när det är heltäckande.

Men det är mycket som fattas. Det finns inte så mycket information till allmänheten. Det handlar dels om nyproduktion ute på myndigheterna, men också att det ligger massor ute på webbservern som inte är META-datamärkt, som inte indexeras i systemet. Det framgick ju bland annat av Anders R Olssons rapport. Det var svårt att hitta forskning om IT och demokrati - och det är det. Senare har jag hittat en del saker som faktiskt låg ute på webben men som inte var META-datamärkt.

Men det kommer. SAFARI flyttar till Vetenskapsrådet fr.o.m. januari nästa år, och organisationskommittén har i sitt delbetänkande föreslagit att man ska göra en inledande utvärdering av SAFARI. Jag har själv verkat för den här utvecklingen - att SAFARI ska placeras någonstans inom vetenskapssamhället. Det hör mycket bättre hemma där, man kan samordna med andra informationsinsatser som görs via FRN.

Jag tror att det finns många möjligheter för SAFARI och att det blir ännu bättre från och med nästa år när vetenskapsrådet kommer in. Det har börjat sätta sig nu. Alla universitet och högskolor är med, om än i mycket varierande utsträckning. Det hänger mycket på hur de har hunnit organisera sig. De måste ha en bra organisation för att det ska fungera, för att systematiskt få in uppgifterna i SAFARI. Alla har inte kommit lika långt, och därför är också innehållet i SAFARI fortfarande ojämnt. Tack!

Mona Hillman Pinheiro

Frågor? Synpunkter? Varsågod!

Claudio Aquirre-Bianchi

Jag vill kommentera det här med META-data, det är ett oerhört intressant och relevant tema för den här konferensen.

När och om vi vill att användarna av informationssystem ska kunna, på något sätt, styra vilken information de vill ha, kunna göra korssökningar som inte kräver en doktorsgrad i informationssökning, då är META-data ett väldigt bra

verktyg. Inte det enda verktyget men kanske det bästa. Den frågan tycker jag är så central att den bör läggas i agendan för alla informationslämnare, vare sig de vill eller inte. Om vi vill så kommer Dublin Core att bli en europeisk standard, och den vore mycket välkommen.

Jag håller på att organisera en arbetsgrupp, en slags "task force" för att gå vidare i den här riktningen och skapa enkla metoder för att implementera META-datakodning. Jag vill också knyta an till vad Hans Iwan Bratt sa, hans briljanta förslag om ett forskningsprojekt som utgår från individen. Vill vi skapa individuella profiler i sådana stora informationssystem är vi också väldigt beroende av META-data.

Mona Hillman Pinheiro

Handen på hjärtat där; hur är intresset ute på skolor och universitet? Är det en levande diskussion, dagligen? Det borde ju vara ett väldigt stort intresse att sprida forskningen?

Claes Petri

Det tycker jag också, men jag har inte förstått varför det är trögt. Ett problem med SAFARI är att det inte finns några incitament att bidra. Det är ju en massa extrajobb. Jag kan bara säga; -Det är väl bra att synas? En del tycker det, en del tycker inte det lika mycket, uppenbarligen.

(anonym fråga från publiken)

Borde ni inte titta på ett alternativ, ett komplement till META-data, nämligen XML?

Claes Petri

Nu blev det lite väl tekniskt. Jag tror att vi gör det. Vi följer ju utvecklingen, så mycket vet jag. De som har utvecklat SAFARI och sköter det tekniska är Netlab vid Lunds universitetsbibliotek, och de ligger långt framme på det här med META-data.

Mona Hillman Pinheiro

Peter Karlberg!

Peter Karlberg

Jag tänkte bara kommentera den sista punkten om XML och META-data. Det finns ingen utbytbarhet mellan de storheterna. XML ger information om dokument och dokumentstruktur men ger inte den information som Dublin Core gör. Däremot uttrycker man ju Dublin Core i XML. Problemet att få folk att märka upp, vare sig det är inne i ett dokument som XML eller på annat sätt, är ju generellt.

De flesta av er har jobbat i Word och där finns sådana här "dokumentegenskaper" tror jag det heter. Det är en form av META-data som man lägger på, men de flesta människor använder ju inte heller det. Man måste se till att just den information som man ska göra tillgänglig för andra märks upp på motsvarande sätt, det är kärnan i problematiken. Plus, förmodar jag i det

här fallet, att varje forskare måste skriva en för allmänheten lämpad text om sin forskning. Det är alltså rätt mycket jobb som ska göras.

(ohörbar fråga från publiken)

Claes Petri

Ja, hur kvalitetssäkrar man ett sådant här system och kan man veta något om vilken täckningsgrad det har? Jag var inne på det där lite grand, och det är alltså en resursfråga. Jag har bara pratat om hur det har varit hittills. Man behöver mer än en person som jobbar med ett sådant här system.

Jag har som statistiker varit väldigt intresserad av de där frågorna. Jag har fått in rapporter från en del av myndigheterna. De har gjort egna undersökningar, kartläggningar av vilka dokument av vilka typer som finns med vid vilka institutioner. En del har gjort det väldigt bra. Man kan få en bild som visar att, kanske 85% av institutionerna har en sida som beskriver institutionen, men projekten är det värre med. Där är det väldigt svårt att få fram något. Jag har inget bra svar på hur en lösning ser ut.

Högskoleverket ska ju göra ett antal utvärderingar på olika nivåer. Där har man detta med samverkan som ett kriterium, och SAFARI blir relevant då. Verket kommer att titta på hur universitet och högskolor arbetar mot SAFARI, om man har en organisation för det. Jag har fått telefonsamtal, senast förra veckan, från folk som undrat: det där SAFARI, hur blir det med det? Ska det finnas kvar? Ja, det ska det verkligen, säger jag, för nu börjar det ju sätta sig. Alla är med, det rullar in mer och mer i allt snabbare takt och nu ska verksamheten flyttas till vetenskapsrådet.

Där har vi haft vi en liten påtryckning då, att det ska finnas med i utvärderingarna, men det är väl den enda påtryckning vi har haft. Jag tror att det blir bättre från och med nästa år.

Lars Ilshammar

Kompositionen av församlingen här idag tror jag visar att forskning inte längre är, om det nu någonsin har varit det, enbart ett statligt intresseområde. Har ni några planer eller ambitioner som handlar om att släppa in även icke-statliga eller utomoffentliga aktörer i SAFARI?

Claes Petri

Det har diskuterats hela tiden. Regeringsuppdraget var tydligt, det handlade om forskande myndigheter, och varje gång jag har pratat med en journalist så har han/hon förstått det som att skattebetalarna ska få veta vilken forskning som bedrivs för skattepengarna. Men det stämmer ju inte riktigt. Det handlar om forskning som bedrivs vid en statlig myndighet. Nu har det blivit så, förmodligen därför att uppgiften har lagts på Högskoleverket, att vi utnyttjat våra kontaktnät med universitet och högskolor i första hand. Där har vi börjat. Vi har också varit överens om att vänta med att utvidga systemet tills vi har fått ordning på verksamheten. Det är också en resursfråga - hur mycket man kan utvidga.

Mona Hillman Pinheiro
Tack så mycket Claes Petri!
Lars - Varsågod!

Nätverket

Lars Ilshammar

Jag har redan presenterat mig. John Götze får presentera sig alldeles strax. Jag förstår att ni är nyfikna på vad vi har kokat ihop. Jag vill ge er förutsättningarna innan vi öppnar paketet och sätter igång med julklappsutdelningen.

Den ena förutsättningen har att göra med IT-kommissionens uppgifter - vilka de är och vilka de inte är. De innefattar inte att äga eller driva verksamheter, däremot att starta projekt och verksamheter och att få andra att komma igång. Vi ska tillsammans med andra starta vad vi tycker är viktiga projekt, men vi har varken mandat eller pengar att driva verksamhet på lång sikt. Kommissionens uppdrag är ju begränsat fram till år 2003, sedan försvinner den nuvarande IT-kommissionen. Vad som kommer sedan, om det kommer något sedan, har vi ingen aning om.

Den andra förutsättningen är att vi faktiskt pratar om demokratiforskning. Då är det ju svårt att inte prata om demokrati i allmänhet. Kan vi alltså med någon rätt pracka på er ett helt färdigt koncept för hur man ska skapa ett nätverk på det här området och dessutom fylla det med innehåll? Vi pratade ganska länge om detta i IT-kommissionens observatorium och kom fram till att det kändes lite förmätet, faktiskt, att lägga fram någonting väldigt stort och färdigkonstruerat här idag.

Just därför kommer vi nu att föreslå - en tummetott. Eller kalla det början på någonting som vi hoppas ska växa och bli större. Åt vilket håll det ska växa och hur det kommer att se ut vill vi mest överlåta åt er. Nu får ni se den virtuella ridån falla, om ni kan. Vad vi tänker presentera är ingenting mer och ingenting mindre än en mailinglista. Där tänkte vi starta det här nätverksbyggandet: med ett forum på nätet för utbyte av information, idéer, och tips, för en fortsatt diskussion om de frågor som vi väl bara har börjat bearbeta idag. Det vore väl fel att säga att vi har löst några problem under dagen, men vi kanske har lagt upp dem på bordet.

Det finns all anledning att fortsätta. Det var ju många spännande diskussioner som kanske inte startade här i morse som i alla fall fick luft under vingarna då. Vi har valt att rubricera listan "e-demokrati". Vi kom inte på någonting mera fantasifullt. John och jag satt en eftermiddag och en kväll och stötte och blötte det här, men det blev ingenting bättre än "e-demokrati". Ni får alltså ta det med citattecken omkring. Vi kan vända och vrida på det berättigade i att använda ett sådant begrepp, men....

(fråga från publiken)
Varför är det ljusblått på OH-bilden?

Lars Ilshammar
John, det får du svara på!

John Götze

Det är ljusblått därför att det blir så med Statskontorets mallar. De är ljusblå. Jag kommer alltså från Statskontoret, men i det här sammanhanget är jag med i egenskap av medlem i demokrati-observatoriet.

Lars Ilshammar

Vad det här ska bli och vilket innehåll vi ska fylla listan med är alltså en fråga som vi vill lämna över till er. Vi pratar gärna om det nu, men också senare när listan kommer igång. Utvecklingen bestäms av deltagarna. IT-kommissionen eller Statskontoret har ingen ambition att äga listan eller styra den åt ett viss håll. I den mån vi ändå har någon roll så är det som listägare. Någon måste, om det mot förmodan det skulle behövas, vara beredd att agera listpolis. Vi tror och hoppas att det inte kommer att behövas. Skulle sånt behov uppstå får vi axla den rollen. Någon större ambition än så att styra innehållet eller debatten har vi inte. Det här är någonting som vi ställer till forskarkollektivets, forskarsamhällets, förfogande.

Det är tänkt som en mötesplats, kanske inte bara för forskare även om forskarna är den primära målgruppen, utan också för praktiker och andra som känner att det här är ett område som de är intresserade av, vill vara med om att utveckla eller diskutera. Vi vill alltså inte på förhand stänga ute någon som känner att det här är spännande. Skulle det bli problem med deltagare, t ex genom att vi får en okontrollerbart stor mängd inlägg, då får vi hantera det senare. Vi ska inte måla fan på väggen. Vi väljer att utgå från att det inte kommer att bli problem.

Det är förutsättningarna. Vi ser alltså början, eller embryot, till någonting som i hög grad kommer att styras av er. Man kan tänka sig att det så småningom blir en Webplats, ett arkiv, kanske också mötesplatser i den fysiska geografien, seminarier - allt sådant är möjligt. Ni får stå för inputen. Vilka regler har vi ändå tänkt oss? John?

John Götze

Ja, när man startar en demokratisk aktivitet ska det väl vara någon sorts regler. Våra är väldigt enkla. Alltså, det är malinglista och jag utgår från att ni alla vet vad det är. Om ni inte vet så kan jag säga helt kort att man skickar brev till en adress och då går det ut till alla som är med på listan.

Vi säger nu att en grundregel är att man ska vara en god medborgare, man ska inte hetsa mot varandra. Om man blir arg på någonting så ska man kanske vänta till dagen efter med att svara på det. Det ska vara trevligt att vara med på listan, det ska inte bli några inbördeskrig.

En annan regel är att alla visserligen är välkomna men att de som gör inlägg ska ha något att säga. Det får inte bli så att alla svarar på alla inlägg, då blir det kaos. Vi räknar med att många är "lurkers" - finns något svenskt ord för det?

Lars Ilshammar

Lurkare?

John Götze

Okej. Det är helt okej att bara prenumerera på listan utan att bidra, men självklart ska man skriva när man tycker att man har något att säga. Undvik helst inlägg som "Det tycker jag också" eller "Det där var bra sagt". Sådana leder lätt till att det blir för mycket.

Så har vi en regel med anledning av att också bolag, kommersiella intressen, börjat intressera sig för IT/demokrati-frågorna. Vi vill inte att listan ska bli ett forum för kommersiella aktörer som vill ha ut reklam. Visst får de göra inlägg av typen. De kan t ex berätta om något projekt de arbetat med, om det tillför diskussionen något, men det ska inte bara vara ren produktreklam.

Så har vi en lite "mjuk" regel som nog är viktigt i sammanhanget. Vi säger att det inte ska vara ett forum för politisk debatt. Låt mig ta ett exempel. Om någon skriver ett inlägg om hur WTO-motståndarna använder Internet för att samordna sina insatser är det säkert intressant för listan. Däremot bör det inte leda in i en diskussion om ifall WTO är bra eller inte. Det finns många andra fora för generell politisk debatt där de inläggen hör hemma.

Detta är våra regler, och de kan vi börja implementera. Det en öppen lista där alla kan prenumerera och göra inlägg. Det finns ingen censur, ingen moderering. Alla kan göra hur många inlägg som helst, men vi ser gärna att det inte blir för mycket. Vi får väl diskutera på listan om inläggen börjar bli för många. Det finns möjlighet för den som tycker att inläggen blir för många att få dem samlade i ett paket om dagen. Det går att ordna.

Hur kommer man med på listan? Vi kan nog fixa så att alla deltagare idag får en inbjudan. Då behöver ni bara svara på den. Därefter får ni ett meddelande med instruktioner om hur ni gör för att lämna listan om eller när ni vill det. Jag har också lagt upp en webbsida där det finns ett formulär som man kan använda för att prenumerera på listan.

Så ser det ut. Nu har vi startat listan. Nu ska ni fylla den med innehåll, men jag är säker på att både Lars och jag själv kommer att bidra också, åtminstone med nyheter av olika slag.

Lars Ilshammar

Det har ju funnits några mer sporadiska eller provisoriska försök att skicka runt information om IT/demokrati de senaste åren. Vi hoppas att det här ska fungera delvis på samma sätt men med större kontinuitet och större deltagarkrets. Vi vill alltså understryka att alla är välkomna. Vi sätter inte upp några regler eller krav för att få ansluta sig till listan. De enkla regler som vi ändå har presenterat ska inte, hoppas vi, lägga någon hämsko på debatten eller uppfattas som någon form av censur. Det är inte vår mening. Reglerna är bara till för att få listan att fungera så som vi tror att deltagarna vill att den ska fungera.

Skulle det nu visa sig att det finns ett enormt behov av att prata om vilken demokrati som är den bästa demokratin, eller om man tycker bra eller illa om

WTO, då kan vi ju alltid överväga att skapa någon sorts tematisk lista för sådant.

Det vore kul att höra vad ni säger. Det här är alltså en minimalistisk idé, en tummetott. Vad tycker ni om tummetotten? Ska vi göra någonting mer? Ska vi sy upp en hel dräkt kanske? En kostym? Hur skulle den i så fall se ut? Vilka övriga verksamheter, vilket övrigt innehåll skulle ett sådant här nätverk kunna ha? Nu har vi ganska gott om tid att diskutera. Ordet är väldigt fritt.

Lennart Lennerud

Jag påstår på nytt att språket har makt över tanken, och jag påstår dessutom att det namn ni har valt är sällsynt olyckligt. Det är inte det att ni inte är tillräckligt kreativa, men "e-demokrati" måste väl rimligen betyda "elektronisk demokrati". Är det något som det här inte ska begränsas till så är det elektronisk demokrati. Det för tankar och associationer alldeles fel.

Mona Hillman Pinheiro

Något förslag kanske?

Lennart Lennerud

Nej, jag har inte kommit till den kreativa fasen ännu, men jag kanske återkommer.

Mona Hillman Pinheiro

Vi tar det efter kaffet. Då ska vi se. Varsågod!

Birgit Arve-Parés

Jag kommer från HSFR. Jag är också inne på det där med språkets makt och undrar vilken världsbild ni förmedlar under rubriken IT och demokrati? Varför inte demokrati och IT?

Tomas Andreason

Som jag uppfattar det är en av de viktigaste parametrarna för karaktären på en mailinglista volymen på inlägg. Det avgör vilka som kan vara med, hur mycket engagemang deltagarna måste lägga på den. Det kan ju variera. Även om man har många deltagare så kan man ha få inlägg - om de skriver sällan och mer tidningsartikellikt, så att säga.

Jag tror det är viktigt att man har en målsättning, någon idé om hur stor volymen ska vara. Jag tror också att man styr bäst genom goda exempel, inte med regler. Folk som skriver på listan ser hur de andra gör och man formar en slags gemensam, grundläggande social process.

Sedan skulle jag vilja rekommendera de som redan har ganska mycket post att använda vecko-digest. Det kan vara tufft att hänga med och läsa varje dag. Det förutsätter ju i och för sig att det inte blir tio inlägg om dagen, för en vecko-digest med 70 inlägg orkar man inte med.

Mona Hillman Pinheiro

Det är väldigt bra att ni kommer med förslag. Det är ju faktiskt tanken.

(Röst ur publiken)

En deltagardemokratisk deliberativ mailinglista ska det vara - vad betyder deliberativ?

Tomas Ohlin

Deliberativ är ett knepigt ord, men jag brukar översätta det med samrådsdemokrati. Det är inte helt bra men det speglar betydelsen någorlunda. Åtminstone på amerikanska brukar innebörden vara att man haft en grundlig diskussion innan man gått till beslut. Då kallar man processen deliberativ.

En fråga är naturligtvis om detta forum behöver någon slags sorterare. Jag vill inte säga moderator utan hellre sorterare. I det här rummet finns ju många människor som verkligen kan diskussionslistor. Jakob och Torgny är kanske de främsta. Om ni har synpunkter på hur verksamheten bör organiseras tycker jag absolut att de måste fram.

Peter Dahlgren

Konkret fråga: är listan avsedd för enbart dagens exklusiva sällskap eller kan man tipsa intresserade kollegor och doktorander om att delta?

Lars Ilshammar

Svar ja. Man får tipsa inte bara doktorander och studenter utan mormor om man vill. Deltagandet är helt fritt.

Mona Hillman Pinheiro

Det kräver ju rätt mycket av var och en. Det gäller att få en röd tråd i diskussionen så att den leder framåt och inte bara blir ett forum för folk som vill säga något.

Lars Ilshammar

Ja, så är det.

Mona Hillman Pinheiro

En bra sak som den goda cirkelledaren, om man får uttrycka sig så, skulle kunna göra är ju att ibland knyta ihop åsikterna för leda diskussionen framåt. Är det inte risk att man missar det om man avstår från trädgårdsmästare eller vad han/hon nu bör kallas?

Lars Ilshammar

Vi ska väl kommentera det här med namnet. Det verkar vara en kärnfråga, det tycker faktiskt jag också. E-demokrati är varken fantasifullt eller särskilt träffsäkert, det är vi de första att erkänna. Vi satt länge och spånade namn, och det ena blev sämre än det andra. Det här var väl ungefär som demokrati i allmänhet - ni minns nog vad Churchill sa om demokratin - e-demokrati blev det minst dåliga vi kunde hitta på. Vi valde det också därför att e-demokrati har seglat upp som ett slags buzz-word i sommar, som vore det lösningen på allehanda demokratiproblem. Det kändes som ett begrepp i tiden. Men vi erkänner att det kunde ha varit bättre.

Vi tycker ändå att vi kan använda det med vetenskapen om att det täcker någonting mycket mer, egentligen. Men tycker majoriteten att det känns outhärdligt så får vi väl byta helt enkelt.

Hans Iwan Bratt

Jag tror att en del har lite dåliga erfarenheter av e-listor. Antingen blir det för lite eller också blir det för mycket. Det är svårt att hitta det där lagomläget. Jag tycker ändå det är viktigare att vi kommer igång snabbt. Kanske ni skulle titta på NEWS som en annan allmänt spridd teknologi. Den har sina fördelar just när det gäller att hantera stora och små volymer. Det kunde väl vara en idé?

Peter Karlberg

Jag tänkte bara föreslå att ni fixar ett arkiv.

John Götze

Ja, vi prövar att fixa ett arkiv, men det är ett rent praktiskt problem att servern står bakom Statskontorets brandvägg, som bara släpper igenom e-post. Men vi försöker ordna ett externt arkiv på något sätt.

Jag ska säga något om NEWS. Alltså, du menar usenet. Hur många här använder usenet om man får fråga? (Bara ett fåtal händer i luften.) Se, det var svar nog. Egentligen har du rätt, man skulle säkert kunna använda NEWS, men idag så är det e-post och web som gäller.

Per Hammarstedt

Per Hammarstedt, Framcom. Jag har en fundering. Man drar igång en sån här lista och sedan kanske det inte händer så mycket. Ett förslag är att fundera över vad som kommer närmast? Ska man ha ett sånt här nätverksseminarium igen ganska snart? Vad ska det i så fall innehålla? Många frågor och teman har tagits upp idag - hur kan man komma vidare med allt detta? Ska det bli en ny träff så kanske det är en bra idé att på e-postlistan ha en särskild avdelning för det?

Lars Ilshammar

En alldeles utmärkt idé. Så tänkte vi också - att listan mycket väl kan användas för något mer än rena diskussioner, att man via listan kan sätta igång saker som får effekter utanför listan. Nästa seminarium? Att få en fortsättning i den här serien tycker jag vore jättebra. Vad ska det handla om i så fall? Vilka slutsatser "kokar vi ner" till idag? Det kanske vi behöver gå hem till kammaren och fundera på, för att sedan komma tillbaka med slutsatserna på listan.

Mona Hillman Pinheiro

Nu blir det kaffe. Vi ses klockan femton.

Paneldiskussion

Mona Hillman Pinheiro

Vi har kommit till punkten "paneldiskussion". Det är en spännande panel. Särskilt roligt är det att demokratiministern är här, välkommen Britta Lejon! Du har ju inte hört vad som sagts tidigare idag, men jag tror inte att frågorna är

nya för dig. Vitsen med det här mötet är ju att prata om hur forskningen ska se ut, hur resultaten ska spridas, osv.

Berndt Lindholm från Justitiedepartementet är också här, han företräder väl den mer praktiska delen av Justitiedepartementets verksamhet. Britt Östlund har ni träffat tidigare under dagen, hon finns på KFB numera. Lil Ljunggren är VD för ett företag som heter Municel, hon var tidigare statssekreterare på utbildningsdepartementet - en spännande kombination. Så har vi Lennart Nordfors som kommer från konsultbolaget SMG. Du får presentera dig själv lite närmare sedan. Anders R Olsson känner ni redan. Och så har vi Olof Petersson från SNS, välkänd forskare och expert inom demokratiområdet sedan många år.

Ni är välkomna hit och jag tänkte börja med Olof. Vad är det egentligen för fråga som man borde ställa inom det här området?

Olof Petersson

Får jag bara först kommentera rapporten, den är ändå utgångspunkten idag. Jag tycker det är ett ambitiöst försök att kartlägga området. Vi är ju alla nyfikna på vad som pågår där. Som har framgått av diskussionen så är det en svår uppgift att kartlägga och det är möjligt att man inte kommer längre. Rapporten har ju uppenbara brister när det gäller täckningsgrad. Bortfallet är stort. Många högskolor och andra institutioner har inte svarat, och bland de projekt man har identifierat så är det hälften som inte lämnat mer detaljerade upplysningar.

Det finns också problem när det gäller avgränsning av centrala begrepp. Jag påpekade tidigare att det är ganska diffust vilken typ av projekt enkäten egentligen var riktad till. Uppgifterna har också blivit lite föråldrade, och en fördröjning på ett och ett halvt år betyder ganska mycket inom det här området. Jag menar att rapporten inte kan läggas till grund för några ställningstaganden när det gäller forskning, forskningsprioritering eller politik. Vi får se den som en delvis föråldrad exempelsamling. Så uppgiften kvarstår - att skaffa sig en aktuell och mer täckande överblick över projekt som pågår.

Jag menar att om man nu ska tala om demokrati och IT så måste man ha en mer precis bild av vad demokrati innebär. Det är nog bättre att få med lite för mycket, men mer precist definierat, så att de som är intresserade kan sortera och sortera bort. Man måste få med undersökningar som har att göra med medborgarstyre, dialog, delaktighet, tolerans, engagemang, olika aspekter på hur medborgarna tar del i och tar ansvar för sitt samhälle. Jag skulle också ta med sådant som har att göra med rättssystem och medborgarnas tillgång till de regler som gäller dem. Det är ju inte bara så att all offentlig makt i Sverige utgår från folket, utan också att den offentliga makten utövas under lagarna. Det är en viktig del av samspelet i en demokratisk process.

Jag menar också att sådant som gäller politikens verkansgrad är relevant här. Det ska ju inte bara vara så att medborgarna uttrycker uppfattningar, pratar sinsemellan - det ska hända någonting. Relationerna mellan myndigheter och medborgare borde också rymmas i samlat perspektiv på demokrati. De som tycker att demokratidefinitionen då blir lite för vid kan sortera bort de projekt

som de inte är intresserade av. Jag tror inte att man från början ska göra definitionen för snäv.

Sedan är det viktigt att påpeka vad andra redan har varit inne på, att frågeställningen inte i första hand gäller hur IT påverkar demokratin, hur IT är någon kraft som nu får betydelse för demokratin. Frågan bör vara vilken betydelse demokratin får för IT. Informationstekniken har hittills formats av mycket bestämda krafter, framför allt militära, akademiska och kommersiella. Det som har saknats är beställare, kravproducenter, som är politiker, förtroendevalda och engagerade medborgare.

Masspartiet startade en gång som ett kommunikationssystem. Skulle man starta den typen av verksamhet idag så skulle man nog inte bygga upp det med omfattande lokalorganisationer utan använda andra tekniker. Det finns projekt som visar hur man kan använda ny teknik på oväntade sätt för att lösa de problem som folkstyret står inför. Man ska inte ha ett teknikdeterministiskt perspektiv. Den synpunkten har framförts av flera idag och jag tycker det är viktiga budskap.

Det var forskning om IT och demokrati som det egentligen skulle handla om idag. Det är ju ett problem att det inte finns så mycket, uppenbarligen. Kanske finns det en del som man inte har fått tag på, men så mycket är det inte. Då har vi en paradox här. Otroligt mycket sker inom området informationsteknik, samhället håller på att förändras på grund av detta, men så finns det nästan ingen forskning. Det är ju konstigt, får man säga. Men kanske är det just därför. Forskare har inte varit så betydelsefulla i den här utvecklingen, därför att mycket av forskningen på området är lite provande. Den är lite halvdepressivt alarmistisk, lite för sen och lite smågnällig, som samhällsforskning ofta blir. Då är den egentligen inte till särskilt stor hjälp i utvecklingen.

Jag berättar gärna mer i detalj senare - jag kan återkomma i debatten - hur jag tycker att forskning på området bör drivas. Det ska inte vara någon särskild IT-forskning utan god samhällsvetenskaplig forskning. Det finns redan rätt många idéer om hur samhället hänger ihop och hur tekniska innovationer samverkar med olika beslutsprocesser och institutioner. Det är inte F:et i FoU som är problemet utan U:et. Det har redan har nämnts och det vill jag understryka. Det behövs oerhört mycket utvecklingsarbete, för så fort man startar ett projekt så vill man ju veta hur det går: Hur ska man kvalitetssäkra? Hur ska man kunna lära? Hur ska man kunna utbyta erfarenheter mellan olika projekt?

Staten, kommuner och landsting, organisationer, större eller mindre medborgargrupper och alltmer privata företag. Det spelar inte så stor roll vem som är huvudman, men vi måste få en bättre återvinning av erfarenheter. Jag kommer inte att använda mig av den här mailinglistan. Det kommer att bli alldeles för spritt och för mycket och jag skulle hellre vilja ha någonting som var mer konkret inriktat på att dokumentera pågående demokratiexperiment. Inte minst för kommuner och landsting vore det viktigt, så att de inte behöver göra om precis samma misstag. Det skulle vara min paroll: låt oss göra nya misstag.

Mona Hillman Pinheiro

Britt kanske vill kommentera något av detta?

Britt Östlund

Ja, jag förstår precis vad du menar med att samhällsvetenskaplig forskning är för gnällig, men jag hör inte till de gnälliga. Jag arbetar på Kommunikationsforskningsberedningen som är en sektorsforskningsmyndighet under Näringsdepartementet. Vi har ansvar för att stödja, finansiera och utveckla forskning om transporter och liknande kommunikation, men också kommunikationsteknik och IT.

Vi kommer den 1 januari att uppgå i en ny FoU-myndighet tillsammans med NUTEK och RALF. De frågor som vi har diskuterat idag - Vem formulerar forskningsfrågorna? Ska man ha en teknisk utgångspunkt? Ska man ha en samhällsvetenskaplig utgångspunkt? - är väldigt viktiga för oss.

Det finns en risk, påpekade Kajsa Klein förut, att vi omvandlar politiska frågor till tekniska frågor. Det tycker jag händer i ganska stor utsträckning idag. Företagens behov är väldigt tydliga. Det är lätt för dem att beställa vilken slags forskning de önskar, men det är svårare att definiera samhällsbehoven eller medborgarnas behov. De har kanske inte att göra med konsumtion av ny teknik, av IT.

En annan viktig fråga som väckts gäller det här med tvärvetenskap. Problemen är idag av den arten att vi måste samarbeta över gränserna. Det vet vi. Vi vet också att det inte är lätt. Jag är ju här som både KFB-Britt och som människo-Britt. Människo-Britt är filosofidoktor i teknik och social förändring från Linköping. Jag vet hur lång processen blir när man ska samarbeta över gränserna. Det dröjer länge innan man kommer till skott.

Det är viktigt med ökad tvärvetenskaplighet. Det är kanske viktigare än någonsin att forskare får möjlighet att på distans betrakta det samhälle som nu växer fram, får tid och möjlighet till reflektion. Det finns idag en grupp som, kanske lite överraskande, i hög grad efterfrågar tid för reflektion - anställda ingenjörer inom IT-industrin. Tid för reflektion står högst på deras önskelista. Det är attraktivt.

Den andra Britt, alltså forsknings-Britt, kan glädja er som efterlyser ett tydligare användarfokus, en mer individuell ansats. Vad har människor för sig egentligen med IT i praktiken? För er kan jag berätta att KFB har öppnat det första "callet" för ett nytt forskningsprogram som heter "Mot en användarinriktad IT-utveckling". Det handlar om användning på flera nivåer. Det handlar om utformning av tekniken, men också om att tekniken ska vara användbar i vidare mening. Den ska vara användbar även för människor som kanske inte är jätteintresserade eller fascinerade av ny teknik, som inte slänger sig över sådant som är nytt.

Användaren ska alltså vara tydlig i den forskning som kommer att bedrivas inom det här programmet. Det kan tyckas självklart och mycket av min energi just nu på KFB går åt till att försöka få höjd på de här till synes triviala

frågorna. Det är ju en sak hur tekniken fungerar i praktiken och en annan hur den var tänkt att fungera. Det vet vi allesammans. Det finns begrepp för det här, ett sådant är tillämpningsklyftan. I programmet så kommer användaren att stå i fokus, designprocessen kommer att stå i fokus och våra föreställningar om användare likaså.

Den här bilden brukar jag använda för att illustrera vad det är för slags triviala problem som jag vill ha höjd på. Jag har ritat den idag och den är lite suddig, men ni ser säkert vad den föreställer. Det är alltså en dam, en äldre kvinna, som försöker programmera sin video. Nu undrar jag, hur många av er tycker att det är geschwint, jättelätt, att programmera videon? Räck upp en hand är ni snälla! Bra, det var väl 10, kanske.

Detta är ett ganska trivialt problem, som inte tilldelats särskilt mycket forskningsresurser. Det finns en rad forskningsfrågor, som jag inte hinner gå in på här, som man kan ställa just med utgångspunkt från den här bilden. På den här nivån befinner vi oss faktiskt fortfarande. Det här är inte en dator utan en video, men den tekniken kan också ha med demokrati att göra. Man ligger på golvet och försöker förstå de här knapparna och man kan fråga sig varför de här videoapparaterna är svarta. Det är svårt att se om den är påslagen eller inte. Man kan fråga sig varför den är på golvet. Damen måste alltså använda både ficklampa och förstoringsglas. Hon får också illustrera en s k vanlig person.

Om det är goda nyheter så ska också sägas att forskningsprogrammet inte är så stort. Vi har beräknat 25 miljoner på 5 år. För de här frågorna skulle det behövas minst dubbelt så mycket.

Mona Hillman Pinheiro

Utvecklingsarbete pekar Olof på. Definiera medborgarnas behov säger Britt. För att vara riktigt ärlig, Britta Lejon, så hävdades vid något tillfälle på förmiddagen att politikerna snarare var ett hinder än en möjlighet. Då måste man ställa frågan: på vilket sätt är du som minister och politiker en möjlighet?

Britta Lejon

Oj, det klarar jag nog inte att svara på. Jag är väl en normalbegåvad människa som har fått ett förtroendeuppdrag, och som förhoppningsvis inser på allvar vilket ansvar det innebär. Jag försöker hämta in så många olika synpunkter som möjligt, även sådana som jag inledningsvis inte själv delar, och jag försöker fundera över hur ska vi kunna fördjupa folkstyret.

Förtroendeuppdraget i sig innebär en uppmaning till eftertanke och en form av ansvar, som i sig är en oerhörd tillgång. Om sedan jag personligen kan bidra i just det här avseendet är högst tveksamt. Jag gick hit och kände att jag inte riktigt visste vad jag skulle säga. Du sa till mig att förmiddagen hade bestått av en splittrad diskussion, och kanske är vi där just nu.

Jag klarar alltså inte av att svara på din fråga, men blir däremot väldigt nyfiken när du säger att flera av er definierade politiker som ett problem i det här sammanhanget. Jag vill gärna höra mer kring det. Jag ser ju att IT erbjuder möjligheter. Vi kan komma längre än vi hittills har gjort på en mängd områden.

Jag ser också ett antal farhågor som reses kring den nya tekniken och vad den i värsta fall kan innebära för den demokratiska processen.

Mitt i allt det här står vi människor som har olika kunskaper, erfarenheter och förutsättningar att använda tekniken. Det är viktigt att vi slår våra kloka huvuden ihop och funderar. Vilka möjligheter och risker ser vi? Vilka krav ställer detta på vårt gemensamma agerande? Vilka krav ställer det på forskningen och IT?

Idag finns en stark tro på teknikens möjligheter. Jag talar ofta själv om att med IT göra att det offentliga mer tillgängligt. Att medborgare i Sverige kan få mycket lättare att tillgodogöra sig den information som finns.

Jag talar ofta om IT som ett verktyg vi ska använda oss av för att förbättra. Kanske talar jag för sällan om farorna. De finns ju där. Ta det här med tiden, tiden för eftertanke och fördjupning och demokratisk diskussion kring svåra frågor. Den nya tekniken är oerhört snabb och möjliggör snabbhet i beslutsfattandet.

Kommer vi att bry oss mindre om kvalitetsaspekterna i det demokratiska beslutsfattandet därför att det är så lätt att opinionsmäta, att skaffa sig en uppfattning om vad folk tycker i en viss fråga och sedan tuta och köra? Finns det en risk för snuttifiering med den nya tekniken - mer än den snuttifiering som redan finns?

Vilka förväntningar på människor skapar den nya tekniken? Du kan maila din riksdagsledamot eller Göran Persson, men om du sedan då inte får svar? Eller om svaret inte blir bättre än när man skickar ett vanligt brev? Vilka förväntningar grusas då? Skapar vi för stora förväntningar? Skapar vi ökad frustration?

Jag ser alltså ett antal risker, för den demokratiska processen, med ny teknik. Hur handskas vi med dem? Hur möter vi det faktum att antidemokratiska krafter också kan använda sig av nya teknik, för att sprida desinformation eller utnyttja brister som har med säkerhetssystem att göra? Hur klarar vi av att bemöta det med nuvarande resurser och vår nuvarande kunskap?

Ja, detta om risker. Sedan så finns det många möjligheter också.

Mona Hillman Pinheiro

Hur ser du på forskningen i relation till det du just har sagt? Hur ska den organiseras? Vems ansvar är det att driva på? Att bryta ner de barriärer som kan finnas mellan institutioner? Är forskningens uppgift både att undersöka de faror du nämner och att vara den intellektuella mötesplatsen där man får igång samtal om farorna?

Britta Lejon

Ja, jag tycker att de - ännu alltför få - försök som pågår med att använda ny teknik för att åstadkomma interaktiva processer, skapa nya mötesplatser, är oerhört väsentliga. Sedan efterlyser jag också dokumentation av detta, att

skaffa mer kunskaper, både i Sverige och i andra länder. Det är en viktig uppgift. Och det åligger naturligtvis oss, på institutioner som sätter igång och finansierar sådana här aktiviteter, att se till att det finns en budget för själva uppföljningen.

Mona Hillman Pinheiro

Du ska snart få ordet Britt, men jag tänkte släppa in Lennart först för att höra lite om hur det ser ut från konsultingvärldens perspektiv - det vi nu har sagt?

Lennart Nordfors

Jag är också gammal forskare faktiskt, statsvetare. Jag jobbar på ett företag som heter SMG Consulting. Vi håller på med omvärldsanalys och framtidsstudier.

För två år sedan, tidigt med Internet-mått mätt, gjorde vi ett försök med ett projekt där vi just ställde frågan: hur kan samspelet mellan IT/Internet å ena sidan och en bredare samhällsutveckling å den andra se ut? De naiva men viktiga frågorna är bra, tycker jag. Tomas Ohlins fråga: "är bredband bra för demokratin?" fångar ganska mycket.

När vi då börjar nysta i det här - vart leder utvecklingen? vilka effekter ser vi? hur kan samhället hantera dem? osv. - så visar det sig att vi inte hamnar i nya frågeställningar. Med våra undersökningar och intervjuer med alla tänkbara auktoriteter på olika områden hamnade vi i gamla, klassiska frågeställningar om samhället, om frihet och gemenskap, om maktkoncentration och maktsplittring. Det handlar om ensamhet contra identitetskapande gemenskap med andra osv., frågor som har följt samhällsvetenskapen i väldigt många år. Detta tror jag indikerar att någonting stort håller på att hända.

Diskussionen om demokratin har hittills varit sökande, tycker jag. Det är också ett tecken på att det här är något stort. Alla känner att något viktigt håller på att hända och det är en stor diskussion om var ska man börja titta. Det är alltså det vi har ägnat dagen åt.

Man kanske inte ska göra så mycket mer än att ställa frågorna. Om man tar detta med medias ställning - det mediaburna samhället talar man om. Kommer Internet och IT att leda till att medias position blir ännu starkare? Ska vi börja få virtuella mediadrev istället för bara de gamla formerna? Det sägs ju att Internet spelade en ganska viktig roll i samband med Lewinsky-affären, som spridare av inte bara information utan också av nyheter.

Vad innebär det i termer av kontroll? Kan man tänka sig ett nytt kontrollsamhälle växa fram där eliterna blir ännu starkare? Alltså, får man tro en artikel i *The Economist* nyligen så är det förhoppningar som den kinesiska regeringen när, då den håller på att styra Internet-utvecklingen på kinesisk basis. I USA rasar idag en jättediskussion om individens integritet i relation till den virtuella världen.

Kommer Internet tvärtom att stärka det man kallar för åskådardemokrati? De klassiska eliterna agerar och medborgarna sitter på läktaren. Ja, de små

undersökningar vi gjorde i vårt projekt antydde att Internet och IT användes så, primärt, inför valet –98. Man gjorde ett tittskåp, så att säga, för det politiska gladiatorspelet, snarare än att tekniken användes för att öka deltagandet.

Kommer Internet att innebära, som många hoppas här, en förstärkning av deltagardemokratin? Nätverket skulle ju vara deltagardemokratiskt deliberativt. Kommer vi att se mer utveckling i stil med det där intressanta experimentet uppe i Kalix? Såvitt jag kan förstå är det unikt i sitt djup när det gäller att försöka skapa en samrådsdemokrati. Kommer vi att se en förstärkning av den representativa demokratin? Den typen av klassiska frågor kommer tillbaka, och de kommer tillbaka i ett nytt sammanhang och i ett nytt ljus.

Vem har ansvaret för att forska om detta? Fördelen är ju att det finns rätt väl utvecklade begreppsapparater för att klara de här frågorna. Det finns fast rotade forskningstraditioner. Det är väl Olof Petersson och hans vänner som professionella samhällsforskare som har ansvaret. Där måste åtminstone huvudansvaret ligga.

Då kan man fråga: varför är det så lite forskning? Ja, det behövs möjligen mer forskningsmedel. Det kan man ju alltid säga i sådana här sammanhang. Jag tror inte, vilket har antytts tidigare idag, att det krävs helt nya begreppsapparater eller frågeställningar. Jag tror man kommer ganska långt med de gamla. Möjligen, eftersom detta är ganska nytt, lider man brist på ordentliga forskningsobjekt.

Om man ska stödja den akademiska forskningen, så är det möjligen genom att förse den med demokratiexperiment, med forskningsobjekt alltså. Fler Kalix. Sånt kostar också pengar och måste ha stöd för att forskarna ska ha något rejält att bita i. Kanske finns det här en arbetsfördelning mellan akademiska forskare och den politiska världen, för det måste ändå vara de folkvaldas uppgift att driva demokrati-experiment.

Mona Hillman Pinheiro

Tack för det! Britt!

Britt Östlund

Jag ska försöka svara på Britta Lejons fråga till dig - vad menades med att politikerna var ett problem? Jag uppfattade argumentet så att det alltmer har blivit byråkraterna som formulerar forskningsfrågorna och att det ligger en risk i det. Särskilt när byråkratin politiseras, vilket jag tycker är en viktig fråga. Den är också viktig för Sveriges deltagande i EU:s forskningsprogram. Där kan man se samma utveckling.

Mona Hillman Pinheiro

Tack! Då lämnar jag ordet till Berndt.

Berndt Lindholm

Jag tänkte berätta om ett projekt som Justitiedepartementet är engagerat i och som har lite av den utgångspunkt som nämndes. Det började när demokratiutredningen var inne i slutfasen på arbetet och diskuterade avsnittet

om forskningsprogram. Anders R Olsson hade tagit upp, i sin skrift till demokratiutredningen, att kunskap i hög grad saknades. Det fanns en del exempel att titta på, men området var inte riktigt beforskat då. I det läget började vi diskutera ett projekt med Carl-Öje Segerlund och Mona Hillman Pinheiro.

Avsikten var att få 4-5 pilotkommuner att sätta igång. De skulle använda sådana här medborgarpaneler, men även andra metoder för att med stöd av IT involvera olika medborgargrupper som normalt inte fanns med i beslutsprocessen. Projektet hade rubriken "Public involvement". Förebilden var ju engelsk. Tanken var att forskare kunde hjälpa till, stödja sådana här processer i kommuner och myndigheter. De skulle starta projekt men också följa dem och utvärdera, ungefär som Åke visade på sin bild med zick-zack-linjen. Projektet ändrar successivt skepnad jämfört med de första visionerna.

Målet var att få fram både programvara, eller Internet-applikationer, och att kunna starta en process, och man hoppades få fram lämpligt FoU-stöd just genom att följa de här processerna. Det var NUTEK, justitiedepartementet och TELDOK som finansierade. Tyvärr har Carl-Öje varit tvungen att avbryta projektet, men vi har diskuterat att fortsätta det i någon form. De kommuner som är vidtalade och som visat intresse har legat på, de vill ha en fortsättning. Man måste ju ha någonting att beforska. Det räcker inte att dra upp visioner och sedan sitta och teoretisera kring dem.

Mona Hillman Pinheiro

Lil, du som är VD för ett företag som, hur ska man säga, konkretiserar för att människor ska kunna diskutera. Kan man uttrycka sig så?

Lil Ljunggren-Lönnberg

Ja, Municel är alltså ett Internetföretag i samhällssektorn. De flesta på företaget har jobbat i offentlig sektor eller i organisationer i många år, som politiker eller tjänstemän. Vi vill jobba med att föra ut Internet som ett redskap därför att vi tror att det är bra precis på det sätt som Britta Lejon tog upp. Alltså, hur ökar vi tillgängligheten för medborgarna? Hur skapar vi kommunikation och hur förbättrar vi informationen?

Vi jobbar tillsammans med kommuner, organisationer och myndigheter för att de ska bli bättre. Vi tror naturligtvis att det också gynnar demokratin, och för oss är det ju oerhört viktigt att det bedrivs forskning på området. Det ger kompetensutveckling för oss och det blir bättre för våra kunder när vi får del av forskningsresultat. På det sättet kan vi förnya oss. Vi skulle vara mycket intresserade av att få forskare med i våra projekt, kanske också så att de jobbar tillsammans med våra kunder för att ta del av och utvärdera resultaten.

Mona Hillman Pinheiro

Olof, du var väldigt kritisk. Du skåpade ut rapporten, du skåpade ut den här mailinglistan. Den var inte värd något. Ska jag tolka dig så?

Olof Petersson

Nja, jag utgår ju från min egen smak. Listan verkade lite för ofokuserad. Men jag hoppas att jag var tydlig på den punkten: att det behövs forskning. För att

det ska bli tydligt vill jag då säga, eftersom så mycket kallas forskning idag, att jag menar vetenskaplig forskning som utgår från teorier. Man har hypoteser och metod och prövar. Men idag är det ofta så att utvärdering och fortlöpande studier kallas forskning.

Det är mycket hedervärd verksamhet, och jag vill inte strida om ord, men det är inte sådant som blir avhandlingar. Kanske är det synd att man använder forskningspengar för sådant, och drar in forskare för att göra sådant som egentligen borde vara en del av organisationers fortlöpande verksamhet. Att förändra och förnya sin verksamhet, att granska sig själva och få ett underlag för sin egen framtid - det är väl inte forskarnas uppgift.

Forskare är ju glada att få uppmärksamhet, och ibland pengar också, för att göra saker som andra borde göra bättre och som har en mer långsiktig inriktning. Risken är att det blir sådan här "fallskärmsjägarforskning" som inte blir till glädje för vare sig forskningen eller verksamheten. Däremot tror jag att forskare kan bidra och själva ha glädje av, för att pröva sina idéer, att studera sådana här processer på ett mer generellt plan. Kanske ge stöd när det gäller att utveckla metodik för utvärdering av demokratiutvecklingsförsök och experiment.

Det är fråga om en arbetsdelning. Det finns ju egentligen ganska få forskare inom området. De ska användas för tung, teoretiskt nydanande forskning. Det kommer snart att finnas 100-tals, 1000-tals sådana här demokratiutvecklingsprojekt, men det kan ju inte vara forskare med i vart och ett av dem. Det var det jag menade med att skilja mellan demokratiprojekt i t ex kommuner och forskningsprojekt. Forskningsprojekten bör vara få men rejäla så att vi kan delta i en internationell diskussion. Då får vi också speciella förutsättningar att pröva en del teorier som flyter omkring internationellt. Det svenska samhället är ju lite speciellt. Vi ligger långt framme när det gäller IT och läskunnighet och teknikkunnande, vilket gör oss intressanta inom andra delar av IT-området. Det ligger väl nära till hands att vi också skulle kunna tillhöra de världsledande när det gäller att använda IT för att utveckla demokratin.

Men jag tror som sagt att det behövs en mer ingående diskussion om arbetsfördelningen mellan forskare och praktiker.

Britt Östlund

Är inte detta uttryck för en traditionell syn på forskares särställning, en som håller på att luckras upp lite idag, mera på gott än på ont? Jag menar att samhällsproblemen idag är sådana att vi bör finna nya former för samarbete och samverkan. Forskare är en slags kunskapsproducenter men det finns också andra kunskapsproducenter. Visst kan man sätta upp ett forskningsprojekt på det sätt du beskriver; med en teoretisk ansats, en hypotes, man prövar, man har metoder. Men man kan gå tillväga på många olika sätt. Jag är intresserad av hur gamla tanter använder sin video. Om vi säger att jag har en etnografisk ansats så kan jag ju mycket väl jobba precis som du beskriver men ändå i nära samarbete med någon som verkligen vet hur man gör ett bra gränssnitt. Det behöver ju inte bli någon "utvärdering" för det.

Olof Petersson

Får jag svara på det. Jag såg just en samlingsrecension av ny amerikansk litteratur inom området IT och demokrati. Huvudresultatet är att det inte har hänt så mycket, utan att det är precis som Lennart säger: man använder tekniken för att göra samma sak som man gjorde tidigare. Det har inte förändrat särskilt mycket hur valrörelser, partier och sånt fungerar.

Då var recensentens slutsats: okej, not yet. Det är någonting som börjar nu. Vi måste vara med och följa det. Och han säger också: vi kanske inte fångar de intressanta processerna nu genom sådana här tvärsnittsundersökningar, stora intervjumätningar - det blir för grova konturer. Kanske borde vi i det här läget satsa mer på fallstudier, antropologiska studier, etnografi - men då ska de vara inriktade på att hjälpa oss att formulera nya teorier som vi sedan kan pröva i större skala. Man skulle leva med i processen och vara mer lyhörd, eftersom man kanske måste ställa nya frågor till materialet. Det behövs ett samspel mellan de olika vetenskapsområdena också.

Jag tror du har rätt när du säger att som samhället utvecklas nu så krävs det en diskussion om arbetsfördelningen mellan forskning och andra verksamheter. Traditionellt sett har samhällsforskning dragit in stora datamaterial för att ha någonting att bearbeta. Det är också en del av informationssamhällets utveckling. Mycket av dataunderlaget genereras idag av andra, och forskare kan nog dra nytta av det genom att analysera andras material och bidra med analyser som inte görs i den dagliga verksamheten. Det kräver också att, när man drar igång projekt, man gör det med ett öga på hur det kan användas också av andra. Läger man upp ett kvalitetssäkringssystem för demokratiexperiment bör man alltså göra det så att det blir jämförbart. Andra kommuner ska kunna titta, andra forskare ska kunna vara med och följa erfarenheterna. Det skulle behövas mer lättillgängliga data om sådana här experiment. Det vore till glädje för både forskare och praktiker.

Mona Hillman Pinheiro

Mmm...Britta!

Britta Lejon

Ja, om det blir politik eller utveckling eller forskning vet jag inte, kanske är det inte så mycket forskning, men det finns i alla fall några spännande områden som vi borde ägna oss åt, tycker jag. I min enfald inbillar jag mig att den nya tekniken har vissa fördelar jämfört med annan traditionell teknik och som vi borde utnyttja mer. Till exempel detta att vi kan överbrygga geografiska avstånd. Vi lever ju i en värld där det demokratiska beslutsfattandet inte längre enbart sker inom nationalstatens ram. Många beslut flyttas från nationen där det finns insyn, där informationen finns tillgänglig för medborgarna, där de i Sverige deltar och har en diskussion i frågor där beslut ska fattas.

De funktionerna för demokrati är inte lika giltiga för det beslutsfattande som sker på den europeiska nivån eller på någon annan, ännu mer global nivå. Kan man tänka sig att den nya tekniken är till hjälp när man vill försöka minska de klyftorna, det glappet mellan insyn och inflytandemöjligheter? Kan vi få en

bättre diskussion därför att alla tidigt kan få tillgång till information? Kan vi ha, det verkar ju åtminstone teoretiskt möjligt, diskussion över gränser? Jag har inte svaren, men om det med den nya tekniken går att brygga över, att bryta ner de här geografiska avstånden: det tycker jag definitivt är en intressant frågeställning.

Ett annat område där jag vet att det pågår mycket utvecklingsarbete och där man har kommit långt - men där jag tror att vi kan göra väldigt mycket mer - är att öka möjligheterna för människor med funktionshinder att vara delaktiga i demokratin. Där händer mycket positivt. Men jag tror alltså att man kan göra ännu mer. Det är inte direkt forskning - den sortens forskning som Olof Petersson talar om - utan mer vanligt, hederligt utvecklingsarbete. Men definitivt oerhört viktigt.

Jag tror att vi har alla möjligheter att förbättra och hitta vägar till en fördjupad demokrati. Jag håller med om att alla borde göra det de är bäst på, men i det här skedet är det kanske inte alltid så uppenbart vem som är bäst på att göra vad.

Mona Hillman Pinheiro

Den tid vi lever i nu är ju väldigt spännande på det viset att traditionella gränser bryts upp. Jag är som en kameleont i mitt liv, jag skiftar mellan företagarens perspektiv, samhällsperspektiv, medborgarperspektiv osv. Jag tror att därför att det är det oerhört viktigt att man håller på det här som Olof är inne på - den vetenskapliga grunden självfallet, men hur man skapar mötesplatserna där befruktning kan ske. Att man får den här spridningen av kunskapen, att man möts, att det också finns pengar för att det ska kunna fungera så. Det tycker jag känns oerhört angeläget. Anders!

Anders R Olsson

Det finns en aspekt av detta som du snuddar vid och som handlar om hur forskning och demokratiutveckling förhåller sig till politiken. Det vore intressant att höra Olof Petersson kommentera det. Ett problem är ju det jag försökte demonstrera med exemplet att man placerar den moderna bilen i 1850-talet. Man måste försöka föreställa sig hur någonting ska fungera i ett samhälle som vi inte har. Hur forskar man på det? Om ni har läst en bok med titeln "Code - and other Laws of Cyberspace" av en amerikansk jurist som heter Lawrence Lessig, den kom ut för något år sedan, så vet ni vad jag pratar om.

För att försöka illustrera saken med ett praktiskt exempel: på SICS, Swedish Institute for Computer Science i Kista så forskar man kring agentteknologi. Det är alltså program som man kan ha i sin egen dator. Man kan instruera det att göra saker, som en slags tjänare, ute på nätet. Ännu är det vanligen ganska enkla saker. Det kan handla om att hitta den billigaste CD:n med Madonna, tala om var den finns och kanske, i lite mer avancerade tillämpningar, faktiskt köpa den.

Ett problem för e-handeln är, har man insett, hur man vinner konsumentens förtroende för ett sådant här system. Vill man köpa en CD kan man välja mellan att betala ganska mycket för den i affären nere på hörnet och att köpa

den jättebilligt på nätet från Bahamas. Erfarenheten visar att människor i stor utsträckning köper den nere på hörnet i alla fall - trots att det kostar mer, därför att man inte litar på systemet. Om det strular till sig på något sätt med transaktionen, och man har handlat nere på hörnet, då kan man gå ner i affären och slå näven i bordet och göra något åt saken. Har man med Bahamas att göra så är man hjälplös.

Hur skapar man alltså ett konsumentskydd som fungerar i ett system för elektronisk handel? Ett förslag till lösning som SICS utarbetade var att använda agentteknologin för att bygga in en ryktesspridningsfunktion i sådana här agenter. De ska hela tiden kommunicera med varandra. Man skickar alltså ut en agent för att köpa den billigaste CD:n, men den ska samtidigt kontrollera pålitligheten genom att snabbt och automatiskt kommunicera med miljoner andra agenter som också handlar. Om visar det sig att butiken på Bahamas har väldigt dåligt rykte, dvs många andra agenter kan rapportera om strul eller problem kring köpen där, så väljer agenten att köpa någon annanstans.

Huruvida detta är en bra eller dålig idé kan man diskutera. Den tycks kanske lite utopisk. Tekniskt är det ju möjligt, men praktiskt? Problemet, det övergripande problemet, är att det blir meningsfullt att skriva sådana agentprogram bara när det finns en teknisk standard som gör att alla agentprogram fungerar likadant. Bara då kan de kommunicera med varandra, och någon måste fatta beslut om att det ska finnas en viss teknisk standard.

Vem kan fatta sådana beslut? Ja, det måste vara någon med makt i den tekniska världen eller samhällsmakt. Microsoft skulle kunna bygga in en sådan standard i nästa operativsystem för persondatorer. Telia kanske skulle kunna göra det i svensk miljö - men om ingen gör det så blir det inget konsumentstöd. Det är problemet - i flera avseenden måste det fattas vissa beslut för att möjliggöra en utveckling som man ändå inte kan vara säker på blir den man önskar. Frågan är alltså om man inte politiskt måste ta ett ansvar för sådana beslut, kanske genom att beordra någon institution med hög kompetens av visst slag att fatta dem - och vara beredd att ta en del smällar i form av misslyckanden.

Här genereras ett stort antal forskningsfrågor naturligtvis. Vilken sorts policybeslut eller styrande beslut kan eller bör man fatta politiskt? Vilka sorters standard behövs? Jag tror att forskningen måste hitta något sätt att tackla sådana frågor.

Mona Hillman Pinheiro

Man kan ju se i rapporten att det inte finns någon egentlig diskussion i forskarvärlden och att kunskapsppbyggnaden sker slumpmässigt och långsamt. Det måste ju vara ett problem, med tanke på vad du nu pekar på. Då är väl det här ett sätt att få igång diskussionen, få en kontinuitet i den och kunna dra slutsatser. Ni har säkert alla nu funderat mycket, och det finns säkert några av er som vill ställa frågor. Rubriken är "Forskning, finansiering och spridning". Ni får gärna fråga. Tomas vill göra det.

Tomas Ohlin

Jag vill kommentera Olof Peterssons inlägg om inriktningen på forskningen. Han säger att man bör tolka dagens diskussion som analys av ”demokrati med IT”. Du menar då, antar jag, att IT är ett hjälpmedel som kan effektivisera och att forskningen då skulle vara inriktad på att sortera enligt gängse samhällsvetenskapliga resonemang och sedan tillämpas på den här ännu okända amöban.

Som jag sa i förmiddags så tror jag att många av oss vill se IT som ett redskap som hjälper demokratin. Vi är inte determinister som ser oss fångade av en teknik som för oss någonstans. Men det finns faktiskt någonting som heter forskning om IT. Det är en ung vetenskap, men den har funnits i sådär 25 år. På många ställen i vårt rike pågår avancerad forskning om IT. Min tolkning av begreppet forskning om demokrati och IT är att man bör sammanföra erfarenheter från demokratiforskning med erfarenheter från nya sätt att använda IT. Vad vi då talar om är s a s en sammansmältning av två vetenskaper. Det är inte en vetenskap som tar en annan till hjälp för att lösa de praktiska problemen. Jag skulle vilja att vi adresserade forskare som jobbar med IT lika seriöst som vi idag adresserar forskare som är statsvetare eller demokratiforskare till professionen. Och söker samverkan bland dessa två grupper.

Olof Petersson

Jag kommenterar Tomas och Anders ihop, för det rör delvis samma grundproblem. Om vi nu vill forska och utveckla i perspektivet hur informationsteknik kan användas för att bidra till demokratins utvecklande så menar jag inte att demokratins institutioner är för evigt konstanta. Däremot vill jag hävda att den informationstekniska utvecklingen inte innebär att vi behöver en ny demokratiteori.

Demokratins grundläggande värden är ideal som man ställer upp i ett samhälle eller en samfällighet för att vi ska kalla den demokratisk. De är generella, lika över tid och mellan olika kulturer. De har att göra med grundvärdena; medborgarstyrelse, den offentliga maktens bundenhet och avgränsning, att demokratiskt fattade beslut också ska kunna få verkan i samhället, att man ska kunna förändra samhället genom demokratisk politik. Jag kan ge de här grundvärdena lite mer relief och konturer om ni vill. Varje samhälle har sedan sina speciella tekniker och institutioner för att förverkliga detta. När samhällsutvecklingen går väldigt snabbt, vilket händer, är det ju viktigt att man kan utveckla demokratin, hitta nya metoder, så att man inte låser sig fast vid något gammalt och kommer längre och längre ifrån de grundläggande värdena. Då kan det ju hända då att man måste fatta politiska beslut.

Ofta behöver man inte det, utan det civila samhället och medborgarna organiserar sig så att man inte behöver reglera via staten. En del länder gör det. Det kommer exempelvis ny teknik i form av opinionsmätningar och för ett kvartssekel sedan bestämde sig Frankrike för att förbjuda opinionsmätningar före valen, därför att de skulle kunna ha otillbörlig påverkan på väljarna. Det har bedrivits forskning för att se hur ett sådant förbud har fungerat och det visar

sig att det är i stort sett verkningslöst. Det går inte, hur gärna man än vill, att reglera och det var ett resultat som nu har använts.

Låt mig ta ett annat exempel. Britta Lejon säger att den nya tekniken innebär att man har lättare att kommunicera över gränserna. Något jag tror snart är ett intressant forskningsfält har att göra med de politiska partiernas kris, de har ju bekymmer med medlemsanslutning och brist på aktivitet och annat. Men så växte det fram en politisk beslutsarena i Europa, och det finns nu embryon till europeiska partier. Vi har europa-parlament och ett internationellt samarbete mellan partierna. Men för den intresserade medborgare som vill ta del av den europeiska utvecklingen, som idag vill orientera sig inom sitt politiska parti på europeisk nivå är det otroligt svårt. Där har tekniken inte utvecklats. Jag gissar att inom de närmaste åren kommer det att ske mycket. Olika politiska riktningar kommer att öppna upp europeiska, offentliga rum för sina anhängare. Att kunna följa det här från början i ett stort europeiskt forskningsprojekt skulle vara oerhört intressant. Inte att man tar över utvecklingsarbetet men att man följer det och jämför olika erfarenheter. Det finns otroligt många spännande forskningsuppgifter framför oss, men som sagt jag tror inte att det behövs en ny demokratisk teori och jag tror inte heller att det behövs några nya akademiska ämnen. Däremot behövs projekt där statsvetare, IT-tekniker, geografer och etnologer och vilka som helst kan samverka. Men ett samarbete mellan olika ämnesområden innebär inte att man behöver fusionera och göra nya discipliner.

Mona Hillman Pinheiro

Du ville ställa en fråga!

Niklas Sundström

Jag finns på statsvetenskapliga institutionen, Lunds universitet. Jag vill trycka hårdare på något som har sagts här tidigare, eftersom det är så uppenbart att det behövs ett gränssnitt mellan praktiker och mer teoretiskt inriktade forskare.

Varje informationsteknik är en serie egenskaper. De här egenskaperna är ganska många om man tittar på flera olika informationstekniker, men de är begränsade. I motsats till informationstekniker som finns, har funnits och kommer att finnas så är det ett begränsat antal egenskaper som vi kan titta på.

Jag kan ta ett exempel - detta med anonymitet som diskuteras ibland, anonymitet antingen när man får information eller när man sänder, avger information. Det har förstås politiska/demokratiska återverkningar om man kan vara anonym. Det är någonting som går att forska kring. Man kan avgöra, när det kommer en ny informationsteknik, om den erbjuder större eller mindre möjligheter att vara anonym.

Att utgå från egenskaperna måste vara bättre när vi ska titta på varje informationsteknik och försöka avgöra vilken betydelse just den kan komma att få. Då kan man dessutom koppla ihop flera olika forskningsinstitutioner. Jag kan sitta som demokratiforskare och ha idéer om att sändaranonymitet är bra eller att det är dåligt. Och så skulle man, hypotetiskt, kunna tänka sig att en medicinare plötsligt kommer på att om man är anonym så dör man tio år

tidigare. Man kan koppla ihop olika forskningsinstitutioner genom att samarbeta kring de egenskaper som informationstekniken har. Det vore bättre än att diskutera IT på detta oförmliga och helt oanalytiska sätt som vi oftast gör. Tack!

Mona Hillman Pinheiro

Anders!

Anders R Olsson

Ja, det där är ju intressant. Jag är inte säker på att jag förstår vad du menar med egenskaper. Om vi tar anonymitet som exempel så kan ju IT möjliggöra fullständig anonymitet - där ingen vet någonting om vem som gör det ena eller det andra - eller en fullständig kontroll. Det beror på vilka tekniska system man bygger, i stor utsträckning är det standarder som bestämmer det här. Internet har blivit, därför att det är ett laboratorieexperiment som rymt, som inte alls konstruerades för att användas som det nu faktiskt används, ett närmast perfekt kontrollinstrument. Tekniskt är det ju så att när användaren gör något via nätet så lagras information om det - i praktiken ofta om användaren själv - i de olika noder som informationen passerar.

Beslut om att det ska vara så fattas ju av några. Det må vara ett förnuftigt eller oförnuftigt beslut, de som fattar det kan vara medvetna om konsekvenserna eller omedvetna, men det är människor som bestämmer. I vilken utsträckning har tekniken egenskaper, menar du?

Niklas Sundström

Ett bra sätt att komma fram till vilka egenskaper tekniken har är ju att jämföra ett antal informationstekniker med varandra och se vad som skiljer dem åt. Det är ett begränsat antal dimensioner, kommunikationsdimensioner, som skiljer dem åt.

Anders R Olsson

Men då är det specifika tillämpningar av tekniken som du talar om, inte tekniken i sig?

Niklas Sundström

Ja, jag skulle kanske använda det engelska technology. Du pratar om anonymitet. Telefoner erbjöd länge möjligheten att ringa anonymt. Sedan kommer man på detta med Caller ID som gör att man plötsligt kan se vem det är som ringar. Veckan efter erbjuder Telia möjligheten att trycka på lite knappar så att man blir av med det där igen. Hade man haft en idé, antingen baserad på demokratiska värden, om att det är bra eller dåligt med anonymitet, så kunde man ha vetat direkt om Caller ID var det någonting bra demokratiskt eller dåligt. Ska jag alltid få reda på när någon kontaktar mig, vem det är jag talar med?

Det går att titta på detta ur teoretiska perspektiv, inte minst demokratiteori erbjuder ganska mycket där. Och anonymitet är alltså bara en av dessa ungefär 40 dimensioner som man kan titta på - varar de flesta är helt ointressanta i ett demokratiperspektiv.

Anders R Olsson

Såvitt jag förstår så försvann anonymiteten i telefonsystemet med AXE-växlarna. Det var med dem man började lagra en oerhörd massa information om användarna. Då blev det möjligt för utomstående att ta reda på, i efterhand, exakt vem som hade ringt vem. Och den här Caller ID-funktionen, den tjänsten, blev möjlig.

Mona Hillman Pinheiro

Det är en jättespännande diskussion, men vi måste gå vidare nu, tror jag. Jag är också ledsen att jag kan inte släppa in några fler, för tiden går. Jag förstår att ni alla är jättefrustrerade nu för att ni inte har fått prata tillräckligt mycket, men då kan jag trösta er med att det kommer en mailinglista. Ni kan fortsätta samtalet där. Jag vill faktiskt vända mig till Britt så här i slutskedet, eftersom att du finns på KFB som har pengarna. Det vore väl bra om du säger något på slutet. Något positivt.

Britt Östlund

Jag tycker att det verkar som om vi är ganska överens om att, om det är så att IT fördjupar demokratin så är det resultatet av en strategi. Inte ett resultat av att IT finns tillgängligt, om ni förstår vad jag menar.

Förarbetet till det här KFB:s program var alltså en State of the Art, en inventering av behovet av sådan här forskning. Finns det ett behov och hur ser det i så fall ut? Det finns en stark vilja, så uppfattar jag det - i forskarsamhället, i näringslivet, i kommuner, i landsting, på Statskontoret - att komma samman och diskutera dessa frågor som faller mellan stolarna. Vi behöver mer resurser och mer tid, men viljan finns och det är positivt. Nu måste vi skapa former för detta, det ser vi fram emot i den nya FOU-myndigheten. Vi behöver en bra chef och mycket pengar!

Mona Hillman Pinheiro

Bättre avslutning än så kan man ju inte ha, tycker jag! Tack så mycket till panelen. Forsätt gärna diskussionen på mailinglistan. Vi kan väl vara överens om - innan jag lämnar över till Lars för slutorden - att det behövs mycket forskning. Det är ju faktiskt så att vi kan bestämma, tillsammans, hur vi vill att framtiden ska bli. Det är det fantastiska med oss människor. Lars Ilshammar, dagens värd, du får sista ordet!

Avslutning

Lars Ilshammar

Sista ordet ska inte bli någon sammanfattning. Jag tror ingen kan sammanfatta den här dagen på ett enkelt sätt. Det har varit spännande, lite omtumlande, lite kaotisk, lite sökande, tycker jag. Det kommer en dokumentation från seminariet. När? Imorgon kommer den inte. Vi vågar väl säga att den kommer före jul i alla fall. Där ni kan se vad ni har sagt, om ni har glömt bort det, och vad andra har sagt. Vi kan också använda den här listan, e-demokrati. Där kan var och en tala om vad ni tyckte var poängen eller de stora aha-upplevelserna, eller vilka slutsatser som är viktiga att dra från det här seminariumet. Jag hoppas att även Olof vill vara med så småningom.

Vi kommer att göra så att vi skickar ut instruktioner - vi har alla era e-postadresser, ni är registrerade, ni är inte anonyma. Vi skickar ut den här långa adressen och berättar en gång till, för säkerhets skull, hur ni gör för att logga in på listan.

Jag har själv suttit och antecknat rätt mycket, det har blivit många punkter. Men jag tänker inte skriva er på näsan, inte göra någon egen analys. Jag vill bara ta upp en enda sak som jag tycker är viktig och som har blivit hängande i luften även efter den här utmärkta panelen. Det är frågan vem som känner ansvar för att ta hand om forskningsområdet - om det nu är ett forskningsområde. Jag vill tro att det är det. Vem känner ansvar för samordning, förhoppningsvis också för att bidra till finansiering? Ansvar har tidigare legat, åtminstone delvis, på KFB. Nu känner KFB, om jag har förstått saken rätt, att det här inte riktigt är vad man ska syssla med i framtiden när man slås ihop med Nutek och RALF. Jag tycker inte det har materialiserats någon ny husse ännu, som vill ta hand om oss som är verksamma på det här området.

När jag var liten hängde det en liten saga på min anslagstavla. Jag var kanske 5-6 år. Den handlade om julklappar. Olika djur önskade sig olika saker. Bland de här djuren fanns det en stackars liten herrelös hundvalp. Den önskade sig en husse. Och det gick inte bättre än att alla djuren fick fel julklappar. Katten fick en råttfälla och, ja, ni förstår. Den herrelösa hunden var den enda som fick rätt. Han blev klappad, varm och mätt. Det skulle jag vilja att vi också blev, omhändertagna av någon som ännu inte har materialiserat sig! Jag lämnar alltså den frågan hängande i luften. Vem vill bli vår husse? Tack för idag!

KOMMISSIONEN

Observatoriet för IT, demokrati och
medborgarskap

Kartläggning av svensk forskning om IT och demokrati

Förord

IT-kommission ska enligt sina direktiv analysera informationsteknikens påverkan på samhällsutvecklingen och synliggöra problem samt peka på framtida möjligheter. Den 17 mars 1999 arrangerade kommissionen tillsammans med Demokratiutredningen, FRN och KFB ett seminarium på temat IT och demokrati. Syftet var att diskutera informationsteknikens roll i demokratin och att presentera aktuell forskning inom området.

Seminarier visade med stor tydlighet att IT och demokrati inte var något sammanhållet och väldefinierat forskningsfält. Den forskning som bedrevs hade en mycket spridd ämnestillhörighet, och för många av de inbjudna forskarna var det första gången som de mötte kollegor med liknande forskningsintresse från andra discipliner.

Forskningsrådets mångvetenskapliga och gränsöverskridande karaktär lämnade behov av att överblicka pågående forskning om IT och demokrati i Sverige, och att definiera området närmare. IT-kommissionens nybildade observatorium för IT, demokrati och medborgarskap beslöt därför att genomföra en sådan kartläggning som underlag för fortsatta diskussioner om forskningsbehov, finansiering och samordning.

Materialinsamlingen skedde under 1999 och har gjorts av Karin Larsson på IT-kommissionens sekretariat. På grund av sjukdom har Karin tyvärr varit förhindrad att slutföra arbetet. Denna rapport har därför sammanställts av journalisten och författaren Anders R. Olsson, medlem i IT-kommissionens observatorium för IT, demokrati och medborgarskap.

Örebro i juli 2000

Lars Ilshammar

Ordförande i IT-kommissionens observatorium för IT, demokrati och medborgarskap

Inledning

Våren 1999 påbörjades vid IT-kommissionen en kartläggning av pågående forskningsprojekt med relevans för området IT och demokrati. Regeringen hade då deklarerat att IT om möjligt bör utnyttjas som ett verktyg för att stärka och utveckla demokratin. (Det understryks ytterligare i IT-propositionen, 1999/2000:86.) Avsikten med IT-kommissionens studie var att överblicka pågående forskning och identifiera kunskapsområden och perspektiv där ytterligare forskningsinsatser tycktes nödvändiga.

I februari 1999 skickades brev till rektorena vid landets universitet och högskolor, NUTEK, forskningsråd och andra forskningsfinansiärer - sammanlagt 50 mottagare - i vilket kommissionen frågade efter forskningsprojekt med relevans för frågan om IT och demokratiutveckling.

Baserad på svaren upprättades småningom en förteckning över sammanlagt sådana 78 projekt. Undersökningen avser således forskningsprojekt som pågick eller, i några fall, befann sig på planeringsstadiet våren 1999. Kommissionen fick sedan kunskap om ytterligare två projekt som startades under sommaren/hösten och inkluderade dem i undersökningen. I november sändes en enkät till de ansvariga för dessa 80 projekt med frågor om arbetets inriktning och syften.

Flera faktorer talar för att enkätens resultat bör tolkas med viss försiktighet. En sådan faktor är omsättningen på forskningsprojekt. Undersökningar som denna börjar redan efter ett år förlora i aktualitet.

Enkäten i siffror

Från de 80 identifierade forskningsprojekten inkom svar från 41, d v s drygt hälften. De visade sig ämnesmässigt ha en stor bredd. Projekten fördelar sig, vad ämnestillhörighet beträffar, enligt följande:

Ämnestillhörighet	Projekt		
		Data och systemvetenskap	1
Statsvetenskap	7	Didaktik/ämnesdidaktik	1
Informatik	7	Ekonomiska informationssystem	1
Journalistik och masskommunikation	3	Geografisk informationsteknik	1
Juridik	2	Historia	1
Medie- och kommunikationsvetenskap	2	Humanteknologi	1
Pedagogik	2	Kognitionsvetenskap	1
Psykologi	2	Teknisk psykologi	1
Antropologi	1	Ämnestillhörighet ej definierad	5
Arkitektur/konstruktionslära	1		
Bebyggelseanalys	1	Summa	41

Att skilja forskning som är teknisk/systemvetenskaplig till sin natur från sådan som är humanistisk är självfallet vanskligt då ämnet IT och demokrati per definition är tvärvetenskapligt. När jag ändå gör ett försök att definiera forskningsperspektiven i de 41 projekten blir resultatet att knappt en tredjedel - 15 av 41 - har främst tekniska/systemvetenskapliga utgångspunkter.

Vad beträffar de forskningsprojekt där enkätsvar saknas - där endast uppgifter om projektets namn och ansvarig institution föreligger - är bilden mera oklar. En motsvarande sammanställning visar följande:

Ämnestillhörighet	Projekt
Informatik	7
Medie- och kommunikationsvetenskap	5
Statsvetenskap	3
Ekonomiska informationssystem	1
Lingvistik	1
Ämnestillhörighet ej definierad	22
Summa	39

Av de 80 forskningsprojekten är 71 knutna till universitet och högskolor. De fördelar sig enligt följande. Kolumn I visar totalt antal forskningsprojekt vid respektive högskola/universitet och kolumn II visar hur många av dessa som besvarat enkäten.

Högskola/universitet	I	II
Göteborgs universitet	12	9
Stockholms universitet	10	6
Lunds universitet	8	3
Kungliga Tekniska högskolan	8	3
Luleå Tekniska universitet	6	2
Umeå universitet	6	2
Mitthögskolan	5	1
Uppsala universitet	5	2
Örebro universitet	3	3
Linköpings universitet	3	2
Lärarhögskolan i Stockholm	2	1
Högskolan i Karlstad	1	0
Högskolan i Trollhättan/Uddevalla	1	1
Växjö universitet	1	1

Övriga projekt fördelar sig enligt följande:

Humanistisk-Samhällsvetenskapliga Forskningsrådet	1	0
Stiftelsen för strategisk forskning	1	0
Byggeforskningsrådet	1	0
Dalarnas forskningsråd	1	1
Nynäshamns kommun	1	0
Vivarto (privat företag)	1	1
The Interactive Institute	1	1
Studieförbundet Näringsliv och Samhälle, SNS	1	1
TELDOK	1	1

Hur mycket forskning finns det?

Att skaffa kunskap om svenska forskningsprojekt som fokuserar på både IT och demokrati är inte lätt. En sökning med Högscoleverkets SAFARI - ett verktyg för avsökning av universitetens/högskolornas/forskande myndigheters forskningsinformation på www - illustrerar detta. SAFARI-systemet var i maj 2000 fortfarande under uppbyggnad men dess index omfattade redan då 8 000 poster med forskningsinformation. En sökning, utförd av Högscoleverkets SAFARI-ansvarige Claes Petri, efter poster som rymde båda begreppen "IT" och "demokrati" gav två träffar. Ingen av dem beskrev något forskningsprojekt. Trots att SAFARI bygger på ett ambitiöst regelverk för klassificering och indexering av forskningsinformationen är problemen fortfarande betydande.

IT-kommissionens metod med frågeformulär och enkäter tycks därmed vara den enda användbara. Också här möter dock svårigheter. Att klargöra exakt vad som menas med demokrati är besvärligt nog. Att klargöra vilken forskning om IT som har relevans för demokratin är ännu svårare. I kommissionens enkät överläts åt forskningsinstitutionerna/forskarna att själva bedöma vilket arbete som hade "anknytning till IT och demokratiutveckling".

En mycket snäv definition av området träffar bara sådana forskningsprojekt som handlar om röstningsprocedurer eller andra möjligheter för medborgarna att mer konkret påverka demokratiska processer eller politiska beslut. Sådan forskning är att döma av enkätsvaren inte särskilt omfattande.

En mycket vid definition skulle däremot innefatta forskning som handlar om att underlätta/förbättra människors tillvaro i många olika avseenden. Om individerna får bättre utbildning och mer kunskap inom räckhåll, om de blir ekonomiskt och socialt tryggare, om de får mer fritid - då kan de sannolikt också fungera bättre som medborgare. Forskning kring IT-stöd för konsumenter, elektronisk kommunikation med myndigheter, IT i skolan, nya hjälpmedel för handikappade - allt sådant blir demokratirelevant.

Att det skulle finnas många forskningsprojekt med den snäva definitionen av IT och demokrati som fallit utanför undersökningen förefaller mindre sannolikt. Även om sådana projekt av något skäl fallit utanför själva enkäten borde de ha kommit till IT-kommissionens kännedom på annat sätt, t ex i samband med publicering av

forskningsrapporter eller deltagande vid seminarier. Enstaka förbiseenden kan dock inte uteslutas.

Vad gäller forskningsprojekt med den vidare definitionen måste man däremot utgå från att åtskilliga har fallit utanför, bl. a därför att olika forskningsinstitutioner tycks ha gjort skilda tolkningar av vilket arbete som har relevans för demokratin. Att KTH skulle ha åtta forskningsprojekt om IT/demokrati och Luleå tekniska universitet sex, medan institutioner som Chalmers och Handelshögskolan i Stockholm inte skulle ha ett enda ter sig annars märkligt. Det kan noteras att av 33 tillfrågade universitet/högskolor har endast 14 inrapporterat någon forskning av det aktuella slaget.

Vad handlar de inrapporterade projekten om?

Av de 41 projekt som besvarat enkäten kan - med reservation för att det finns en del gränsfall - 12 anses handla om IT och demokrati i den snävare meningen. De är:

1. Dagspresskollegiet.

Projektet avser att "löpande och långsiktigt följa den svenska allmänhetens IT-användning: hushållsinnehav av IT-baserade medier, exponering för och användning av sådana medier samt effekter på traditionella medier. Till detta kommer typen av användning, bl. a inom det politiska området." Ett av flera syften är att belysa "nätets roll i olika demokratiska processer."

Göteborgs universitet, Institutionen för journalistik och masskommunikation.

Ämne: journalistik och masskommunikation.

Finansiering: Tidningsutgivarna, TU (som en del i ett större program om tidningsutveckling).

Projektledare: Lennart Weibull.

Övriga medverkande forskare: Ingela Wadbring, Annika Bergström.

2. Democratic Privacy in the Information Age.

Projektets huvudfrågeställning definieras som "Kommunikativa grundförutsättningar för fungerande demokrati." Arbetet beskrivs bara med övergripande och teoretiska begrepp, men kan tolkas så att man vill studera frågan om skydd för privatlivet i samband med deltagande i deliberativa demokratiska processer.

Lunds universitet, statsvetenskapliga institutionen.

Ämne: statsvetenskap.

Finansiering: Lunds universitet (statlig doktorandtjänst)

Projektledare: Mikael Sundström.

Övriga medverkande forskare: Mats Sjölin.

3. Internet i LO-familjernas vardag: en medborgerlig resurs?

Fungerar Internet "som en resurs för LO-familjerna i deras identiteter och praktiker som medborgare" - och i så fall på vilket sätt? Avsikten är att undersöka realiteterna bakom "de myter som omger den framväxande informationsteknologin: myten om ny informationsteknologi som demokratiserande." (Med myt avses här inte, påpekar man, något som per definition är osant.)

Växjö universitet, Institutionen för samhällsvetenskap.

Ämne: medie- och kommunikationsvetenskap.

Finansiering: Växjö universitet.

Projektledare: Tobias Olsson.

4. Development of Digital Democracy.

I kortfattade enkätsvar beskrivs målet som att "Utveckla digital demokrati i minoritetsregioner där stor hänsyn även tas till att bruka minoritetsspråk och majoritetsspråk i gemensamma diskurser." Avsikten är att "Utbilda lokala grupper i politisk demokrati med hjälp av Internet och modern telekommunikation. Involverade partners: media, politiker och lokalbefolkning."

University of Wales, Bangor, Research Centre Wales.

Ämne: ej preciserat.

Finansiering: EU (Dg XIII), lokala finansiärer, Stockholms universitet, Utbildningsradion.

Projektledare: Glyn Williams, Bangor.

Övriga medverkande forskare: bl a Birger Winsa, Stockholms universitet.

5. IT i demokratins tjänst - ett nytt offentligt rum.

Avsikten är att "Studera och värdera ett...praktiskt försök där fyra landsting i Danmark, Norge och Sverige i sex olika delprojekt söker använda IT för att öka allmänhetens möjligheter att få tillgång till information och medverka i beslutsprocessen."

Dalarnas forskningsråd, pedagogiska institutionen.

Ämne: pedagogik.

Finansiering: de fyra medverkande landstingen.

Projektledare: Thomas Tydén.

6. Internet som redskap för kommunal demokrati.

Forskning ska ske i tre steg: Först en djupstudie av Internetbaserade kommunala debattfora i Göteborg och Sölvesborg, sedan en undersökning av hur liknande debattfora i andra kommuner utformas och implementeras under projektperioden, och till sist en redovisning av vilka egenskaper sådana fora bör ges - och hur de ska implementeras - för att effekten ska bli så positiv som möjligt, d v s att så många medborgare som möjligt ska använda dem.

Göteborgs universitet, Institutionen för informatik.

Ämne: informatik.

Finansiering: Kommunikationsforskningsberedningen.

Projektledare: Agneta Ranerup.

7. IT, demokrati och smarta kommuner - den lokala IT-politikens utveckling och tillämpning.

Avsikten är att "empiriskt beskriva den svenska IT-politikens utveckling och tillämpning i svenska kommuner." Det ska handla om "idéer och strategier, genomförande och utfall av IT-baserade demokratiförsök...(och)...baseras på lokala fallstudier."

Örebro universitet, Institutionen för samhällsvetenskap.

Ämne: statsvetenskap.

Finansiering: Svenska Kommunförbundet.

Projektledare: Sten Berglund, Ingemar Elander
Övriga medverkande forskare: Joachim Åström.

8. Kan Bygde.Net vara ett verktyg för att stärka den kommunala demokratin?

Den övergripande frågeställningen beskrivs som "Kan informationstekniken spela en roll som demokratiutvecklare? Det omfattar en studie av Bygde.Nets karaktär och egenskaper som demokratiinstrument."

Örebro universitet, Institutionen för ekonomi, statistik och ADB.

Ämne: ADB/informatik.

Finansiering: Svenska kommunförbundet.

Projektledare: Anders Avdic.

Övriga medverkande forskare: Gunnar Lidén.

9. Internet i politiska kampanjer.

Ett projekt om "Internets effekter på demokratin...(och)...på de politiska valen." Bl a ska studeras "Internets betydelse för politiska kampanjer, särskilt valkampanjer." Av enkätsvaret framgår dock att budget för projektet saknas och att doktoranden Johan Martinsson ska arbeta med studien "i mån av tid".

Göteborgs universitet, statsvetenskapliga institutionen.

Ämne: statsvetenskap.

Projektledare: Johan Martinsson.

10. Interaktiv Representativ Direkt demokrati.

Målet är att "utveckla ett omröstningssystem som kombinerar effektivitet, expertis och medinflytande inom organisationer." Arbetet sker helt inom ramen för ett privat företag: Vivarto AB.

Projektledare: Mikael Nordfors.

11. IT och demokrati - former för politiskt samtal.

"Vilken roll spelar formen för politiskt samtal över Internet? Hur påverkas innehållet av hur samtalsforumet utformas?" Avsikten är att undersöka "Internets möjligheter att förverkliga den s k deliberativa demokratin." Projektet är bara på planeringsstadiet, finansiering ännu inte ordnad.

Uppsala universitet, statsvetenskapliga institutionen.

Ämne: statsvetenskap.

Projektledare: Mikael Axberg.

12. Digital demokrati - den svenska IT-politikens framväxt och tillämpning.

En undersökning av hur "det politiska systemet, här förstått i första hand som det offentliga utredningsväsendet, riksdag och regering samt de politiska partierna har förvaltat den potential för utvidgning av offentlighet och demokrati som informationsteknikens snabba utveckling innebär. Vilka behov och intressen har varit vägledande i vad som skulle kunna kallas för den politiska konstruktionen av den offentliga rymden ('cyberspace')?"

Örebro universitet, humanistiska institutionen.

Ämne: historia.

Finansiering: Kommunikationsforskningsberedningen, KFB.

Projektledare: prof. Ann-Sofie Ohlander.

Övriga medverkande forskare: Lars Ilshammar.

Av övriga 29 inrapporterade projekt tycks tre inte ha någon anknytning till IT överhuvudtaget, annat än att forskarna i sitt arbete använder datorer/datakommunikation. De återstående 26 projekten rymmer ingrediensen IT och har samtliga relevans för demokratin utan att för den skull fokusera direkt på politiskt beslutsfattande eller frågor om samhällsligt inflytande. Här finns en betydande bredd, från forskning kring myndigheters administrativa effektivitet till genusaspekter på IT-användning till IT-stöd för handikappade i glesbygd. Någon detaljerad redovisning av dessa projekt görs inte här.

De projekt där enkätsvar saknas

Här föreligger således bara uppgift om forskningsprojektens namn och något mera ambitiöst försök att analysera eller klassificera dem är knappast meningsfullt. Av de 39 projekten förefaller de allra flesta, av rubrikerna att döma, handla om IT/demokrati endast om man använder den vidare definitionen. Möjligen kan följande utgöra undantag:

1. ***Kontaktytan mellan medborgare och samhälle.***
Linköpings universitet, ekonomiska informationssystem.
2. ***Information Technology, Transnational Democracy and Gender.***
Luleå Tekniska universitet, arbetslivsvetenskap.
3. ***Möte medborgare-samhälle.***
Umeå universitet, informatik.
4. ***Regionalisering och flernivådemokrati - Skåne och Kalmar.***
Lunds universitet, statsvetenskap.
5. ***Dynamic Informations Systems to Support Democracy and Competence Development in Rural Communities, and Information and Communication Technology and Changes in Society and Human Behavior Patterns in the Net Era.***
Mitthögskolan i Östersund, informatik.
6. ***Medborgardialog via Internet.***
Nynäshamns kommun.

Avslutande kommentarer

En genomgång som denna visar att det förvisso pågår forskning om IT och demokrati. Den tycks dock inte särskilt omfattande, den har inte stora resurser, det finns ingen samordning av insatserna och det förs såvitt bekant ingen egentlig diskussion i forskarvärlden i ämnet. I frånvaro av "öronmärkta" pengar för denna forskning sker kunskapsuppbyggnaden av allt att döma slumpmässigt och, om man ser till området som helhet, långsamt. Eventuella framsteg beror i hög grad av att rätt forskare upptäcker en fruktbar frågeställning och själv lyckas hitta finansiering till en studie.

Ansatsen i flertalet pågående forskningsprojekt är att studera - empiriskt - hur människor, organisationer eller samhälle tar i anspråk en ny "framväxande" teknik. De samhälleliga förutsättningarna - etablerade demokratiska strukturer/processer för beslutsfattande, medborgarnas kunskaper och livsvillkor i övrigt - tas för givna. Forskaren söker svar på frågor om/hur IT "påverkar" detta givna.

Att med små ekonomiska resurser bedriva någon annan slags forskning är naturligtvis svårt, men därmed riskerar också kunskapsuppbyggnaden att bli konserverande snarare än att öppna för förändring. Medborgare som uppfattar situationen så att "makten" - hur den än definieras - inte lyssnar till folket har knappast anledning att ändra uppfattning bara därför att en ny kommunikationsteknologi finns tillgänglig. Är "makten" döv för argument i pappersbrev är den rimligen lika döv för de e-postburna. Det saknas skäl att tro på något ökat politiskt/demokratiskt engagemang som ett resultat av ökad IT-användning.

Samhälleliga förutsättningar kan dock omformas med politiska medel. Uppfinnandet av rullstolen var viktigt för många rörelsehindrade, men i en värld där byggnaderna fordrar att man kan gå i trappor, trottoarerna har höga kanter, bankomaterna utformas för stående o s v blir "revolutionen" för den rullstolsbundne en teoretisk möjlighet, inte mer.

Anlägger man ett sådant perspektiv på frågan om IT som stöd för politiskt engagerade medborgare fordras, för att man ska komma vidare, resurser för praktiska experiment med annorlunda eller åtminstone modifierade demokratiska processer. Tekniska lösningar för människors kunskapsinhämtning, diskussioner och eventuella omröstningar måste placeras i en samhällelig verklighet så utformad att medborgarna finner det angeläget att delta. Den sociala uppfinningsrikedomen blir lika viktig som den tekniska.

Demokratiutredningen räknar i sitt slutbetänkande (SOU 2000:1, sid 108) upp en rad möjliga användningsområden för IT. Tekniken kan användas för att "underlätta ansvarsutkrävandet bland förtroendevalda och för att stärka medborgarkontrollen över den offentliga makten", för att "hävda medborgarintresset i partidemokratin" och för att "stärka civilsamhället och...främja deltagardemokratin".

Utredningen har en konservativ prägel i den meningen att där inte förespråkas någon reformering av demokratins institutioner eller formella arbetssätt, men, påpekas det, IT "...har en potential när det gäller att vidga medborgarnas möjligheter att delta i och påverka problemformuleringarna och diskussionerna före beslut i folkvalda församlingar. En statlig och kommunal politik bör i första hand inrikta sig på att utveckla tekniker och metoder för en sådan deltagardemokrati med IT-stöd."

Denna utmaning har, med undantag för ett fåtal mindre projekt, svensk forskning ännu inte antagit.

Program

Seminarium inför bildandet av ett svenskt nätverk för forskningsområdet IT och demokrati 13 september 2000

Lokal: Salén konferens och matsalar, Norrlandsgatan 15, Stockholm

Moderator/ordförande: **Mona Hillman Pinheiro**

- 09.00-09.30 Kaffe och registrering
09.30-09.35 Inledning **Lars Ilshammar**, IT-kommissionen
- 09.35-10.00 Presentation av IT-kommissionens kartläggning av forskning om IT och demokrati **Karin Larsson och Anders R Olsson**
- 10.00-10.20 **Tomas Ohlin**, adj professor, institutionen för Ekonomiska Informationssystem vid Linköpings universitet kommenterar rapporten
- 10.20-10.40 **Joachim Åström**, doktorand i statskunskap vid Centrum för stadsmiljöforskning vid Örebro universitet kommenterar rapporten
- 10.40-11.00 **Kajsa Klein**, doktorand i medie- och kommunikationsvetenskap, institutionen för journalistik, medier och kommunikation vid Stockholms universitet kommenterar rapporten
- 11.00-11.15 Paus
- 11.15-11.35 **Åke Grönlund**, professor i informatik vid Umeå universitet kommenterar rapporten
- 11.35-12.30 Diskussion och frågor
- 12.30-13.30 Lunch (ingår ej)
- 13.30-14.00 SAFARI - information om svensk forskning på Internet
Claes Petri, Högskoleverket
- 14.00-14.45 Presentation av nätverk för forskning om IT och demokrati. **Lars Ilshammar**, IT-kommissionen och **John Götze**, Statskontoret
- 14.45-15.00 Diskussion och frågor
- 15.00-15.15 Kaffepaus
- 15.15-16.15 Paneldiskussion: IT och demokrati - forskning, finansiering och spridning av erfarenheter
Britta Lejon, demokratiminister
Olof Petersson, SNS Demokratiråd

**Lil Ljunggren-Lönnberg, Municel
Lennart Nordfors, SMG Consulting
Anders R Olsson
Britt Östlund, KFB
Berndt Lindholm, Justitiedepartementet**

16.15-16.25 Slutord
Lars Ilshammar, IT-kommissionen

16.25-16.30 Avslutning

①

"IT & demokrati" - ett informatikperspektiv

Professional politik
Administration
Civila samhället

"IT-användning med direkt relevans för demokratiska processer":

- Den professionella politiken
- Administrationen
- Det civila samhället

2000-09-12 Åke Grönlund

Administrationen

- Kraftig IT-flering, ekonomiska incitament för bl a självservice
- Informatisering (alla data finns elektroniskt)
- Värdsbilder inbyggda i GIS-system, ekonomiska system etc
- Byråkraternas viktiga mellanhänder - kan systemen

2000-09-12 Åke Grönlund

②

③

Det civila samhället

- Social kompetens
- Community Networking
- Oberoende/självständiga aktörer

2000-09-12 Åke Grönlund

"Drifting"

Vision
↓
Strategy
↓
Service 1 →
Service 2 → Service 3 →

■ Så här går inre IT-utvecklingen till....

2000-09-12 Åke Grönlund

④

⑤

"Drifting"

Strategic management

... utan så här

Economy Dept
IT manager
Entrepreneurs

Department Managers
CIO
IT2 projects

2000-09-12 Åke Grönlund

I framtiden....

Professional politik
Administration
Civila samhället

- Mosaik-demokrati i stället för
- sk it-demokrati

2000-09-12 Åke Grönlund

⑥